

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra speciální pedagogiky

**Význam chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením
z pohledu osob s mentálním postižením a jejich rodičů**

Significance of Supported Housing for Persons with Learning Disability
from the Viewpoint of Those Persons and Their Parents

Bakalářská práce

Vypracovala: Monika Fialová
Vedoucí práce: PhDr. Monika Mužáková, Ph.D
Praha 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval/a samostatně pod vedením
PhDr. Moniky Mužákové Ph.D.

V práci jsem použila pouze zdroje uvedené v seznamu literatury.

V Praze dne 13. dubna 2012

.....

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala PhDr. Monice Mužákové Ph.D za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

Děkuji také všem lidem s mentálním postižením a jejich rodičům, kteří se mi svěřili se svými pocity a názory.

Abstrakt

Bakalářské práce je zaměřena na problematiku chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Práce je rozčleněna do dvou kapitol.

V první kapitole je zmíněn nástin edukace o osoby se zdravotním postižením po roce 1948, vysvětlen pojem chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, jeho jednotlivé typy a cílová skupina sociální služby chráněné bydlení. Závěr kapitoly osvětluje legislativní podporu sociální služby chráněné bydlení.

Druhá kapitola popisuje cíl, metody a výběr účastníků výzkumného šetření. Následující podkapitoly se zabývají kvalitou života klientů chráněného bydlení a jsou zaměřeny názory lidí s mentálním postižením na tento druh bydlení a na výpovědi rodičů dětí s mentálním postižením na tuto službu. V poslední části kapitoly jsou shrnuty výsledky výzkumného šetření.

Cílem práce je zjistit názory lidí s mentálním postižením a jejich rodičů na sociální službu chráněné bydlení.

V práci byly využity tyto metody: pozorování, rozhovor a dotazníkové šetření.

Klíčová slova:

chráněné bydlení, sociální služba, mentální postižení, rodina.

Abstract

This thesis discusses the issue of supported housing for persons with learning disability.

It is divided into two chapters.

Chapter one outlines options for education of persons with disabilities after 1948, explains supported housing for persons with learning disability, its individual types, and the target group for the supported housing social services. The final section of chapter one clarifies legislative support for the supported housing social service.

Chapter two describes the objective, methods, and selection of research participants. The subsequent subchapters discuss quality of life of supported housing clients and focus on opinions of persons with learning disability on this type of housing and mention views of some parents of children with learning disability concerning this service. The final part of the chapter summarizes the results of research conducted by the author.

The objective of the thesis is to identify opinions of persons with learning disability and their parents on the supported housing social service.

The author has applied the following methods: observation, interview, and questionnaire.

Keywords:

supported housing, social service, learning disability, family.

Obsah

Úvod	6
1 Chráněné bydlení.....	8
1.1 Možnosti přístupů péče o osoby se zdravotním postižením po roce 1948 v ČR.....	8
1.1.1 Trendy v sociálních službách.....	10
1.2 Pojem chráněné bydlení.....	10
1.3 Typy chráněného bydlení.....	12
1.4 Cílová skupina chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.....	13
1.5 Legislativní podpora chráněného bydlení.....	15
2 Význam chráněného bydlení z pohledu osob s mentálním postižením a jejich rodičů	18
2.1 Cíl výzkumného šetření	18
2.2 Metody výzkumného šetření.....	19
2.3 Účastníci výzkumného šetření	20
2.4 Výběr a charakteristika zařízení	21
2.5 Lidé s mentálním postižením a jejich názory na sociální službu chráněné bydlení ..	22
2.6 Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením očima jejich rodičů	34
2.7 Výsledky výzkumného šetření.....	44
2.8 Shrnutí výsledků výzkumného šetření	53
Závěr	54
Seznam použité literatury	55
Seznam tabulek a grafů.....	58
Přílohy.....	59

Úvod

Kdysi jsem četla řádky maminky postiženého dítěte, které ve mně zanechaly hlubokou rýhu a já je nemohla (nebo nechtěla?) pochopit. Ta slova zněla: „*Když tak sedíme spolu s ostatními rodiči postižených dětí a okolnosti dovolí být k sobě zcela otevření, stane se, že některý z nás se té skryté myšlenky dotkne – známe ji všichni, ale jeden před druhým se za ni stydíme a zmocňuje se nás z ní hrůza. Ta myšlenka zrazuje naše lidství, protože si občas přejeme, aby naše dítě zemřelo... Nejhorší na skutečnosti, že má člověk postižené dítě, je to, že vlastně nesmí zemřít dřív než jeho dítě... Představte si, jak by bylo krásné, kdyby rodiče mohli zestárnout a zemřít s vědomím, že je tu někdo, kdo se postará, že budou dál žít v klidu a plném zabezpečení i bez nich*“

(Tordis Ørjasæterová, 1991, s. 55).

Začala jsem se ptát svých známých, kteří, stejně jako já, pečují o potomka s mentálním postižením, jak na ně shora citované věty působí. Jak myslíme na budoucnost svoji, svých dcer, synů? Ptáme se našich dětí na názor, jak by chtěli bydlet? S kým? Vědí naši potomci, že nemusí bydlet s rodiči? Jak chceme řešit otázku bydlení dětí, až sami nebudeme mít tu sílu a odvahu dál pečovat? Jaké myšlenky se nám budou točit hlavou, až budeme stát na prahu dveří s názvem Rozhodnutí? Nalezli jsme sami v sobě odpovědi na tyto otázky? Nebo se o to alespoň snažíme?

Po roce 1989 se v naší společnosti začaly objevovat nové trendy v oblasti sociálních služeb. Tyto trendy mají za cíl zkvalitnit život osobám se zdravotním postižením. Mezi formu poskytování sociálních služeb zdravotně postiženým patří i chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením, které napomáhá podporovat integraci těchto lidí do společnosti a zároveň jim umožňuje žít v domácím prostředí. Tato služba mě zaujala, ale jsou slova v knihách pravdivá? Nebylo by lepší, než čtení dobře znějících vět obrátit se přímo na ty, kteří už problém bydlení vyřešili a mohou nám, tedy těm, jenž toto rozhodnutí teprve čeká, prostřednictvím svých zkušeností nalézt ty správné klíče ke dveřím budoucnosti?

Ve své práci se zabývám sociální službou chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. Shromáždila jsem výpovědi lidí s mentálním postižením, kteří využívají služeb chráněného bydlení. Jaké jsou jejich názory na tuto službu? Jsou spokojeni či mají o svém bydlení jiné představy? Dále předkládám pohledy na sociální službu

chráněné bydlení těch, kteří stále žijí ve společné domácnosti s rodiči. Vědí, o možnosti žít svým vlastním životem? Uvítali by změnu nebo se změn obávají? Na závěr jsem porovнала výsledky dotazníkového šetření, které jsem provedla s rodiči dospělých lidí s mentálním postižením.

Odpověděly mi tyto názory na otázku, zda smím zestárnout a zemřít s vědomím, že tu bude někdo, kdo se postará...?

1 Chráněné bydlení

1.1 Možnosti přístupů péče o osoby se zdravotním postižením po roce 1948 v ČR

„Hodnoty a normy každé společnosti vznikají v rámci určité kultury a jako takové jsou samozřejmě podmíněny historicky, tj. úrovní vývoje celé lidské společnosti i konkrétními podmínkami života té které sociální skupiny. Kultura tedy určuje, co je považováno za žádoucí či nežádoucí. Co je v jedné kultuře považováno za žádoucí, může být v druhé odmítáno nebo být považováno přímo za patologické. Samozřejmě se to vztahuje i na vnímání a přijímání jednotlivých členů společnosti. Ti, kteří nejsou jako všichni ostatní, kteří se odlišují a to nejen v chování, ale i svým fyzickým vzhledem či jinými charakteristikami, jsou zpravidla vnímáni jako cizí, ohrožující nebo nebezpeční. Dodnes můžeme rozeznat řadu předsudků či stereotypů a zvláště u nás, kde byli postižení uměle oddělováni od společnosti a jen málokdo se s nimi skutečně setkával. Pro vztah k postiženým je podstatný vývoj lidské společnosti jako celku a to směrem k toleranci a schopnosti akceptovat odlišnost, respektovat individualitu“

(Vágnerová, Hadj-Mousová, Štech, 2004, s. 7).

Po roce 1948 znemožnily násilné zásahy státu prakticky veškerou dobrovolnou sociální péči, jenž byla do vypuknutí 2. světové války na velmi dobré úrovni. Matoušek (2007) píše, že v roce 1949 byly státem převzaty všechny charitativní ústavy, domovy odpočinku, dětské domovy, výchovné ústavy řízené do té doby církvemi. I nadále však veřejná sociální péče v mnohém navazovala na zkušenosti soukromé sociální péče, zvláště církevní. V polovině padesátých let pokračovala redukce sociálních služeb, které byly předávány – často násilně vyháněním řeholnic – z rukou charitativních či dobrovolnických pod přímé řízení státu.

„V roce 1951 byl přijat zákon č. 68 o dobrovolných organizacích a shromážděních, jehož účelem bylo umožni likvidaci spolků, jejichž existence vstává socialismu nepomáhá, nebo je dokonce brzdí... Výsledkem bylo postupné zřizování velkých státních ústavních zařízení pro postižené a jejich umisťování mimo velká města. Za dostatečnou

garanci optimální péče o postižené bylo považováno jejich umístění do ústavu, případně internátu“ (Titzl, 2001, s. 176).

„Od začátku 60. let se ozývá stále častěji kritika stávajícího systému. V té době docházelo k určité renesanci institucí sociální politiky, např. někde se mohly řádové sestry z nucené internace vracet do léčeben“ (Matoušek, 2007, s. 144).

Titzl (2001) uvádí, že usnesením vlády ČSSR v roce 1963 byla přijata opatření rozvedená v „Zásadách o dalším rozvoji sociální péče v období budování vyspělé socialistické společnosti,“ v nichž bylo zejména požadováno, aby péče o postižené občany směřovala k zajištění umístit všechny tělesně a duševně postižené děti v ústavech sociální péče do konce roku 1970.

„Za standardní se považoval názor, že člověk s mentálním postižením patří do ústavu. Rodiče takto postižených dětí, kteří se rozhodli, že si své dítě ponechají doma a budou o ně pečovat sami, byli nezřídka svým okolím považováni za podivíny, kteří jsou ochotni kvalitu svého života obětovat mentálně postiženému, z něhož „stejně nikdy nic nebude“ (Švarcová, 2006, s. 161).

Většina ústavů nebyla stavěna jako ústavy a řada z nich byla postavena pro diametrálně odlišný účel od poskytování ústavní péče. Nejzávažnějším problémem ústavů pro lidi s mentálním postižením bylo prostorové přetížení, kdy bylo v jednom pokoji 15 – 20 postelí směstnáno tak, že sotva zbývalo na místo pro průchozí uličku (Matoušek, 1999).

Černá (2008) uvádí, že se od poloviny 20. století začala zdůrazňovat významnost osobnosti, specifičnosti každého člověka s postižením a *„lidem s postižením jsou přiznávána práva na plnohodnotný život ve společnosti, do níž se narodili a jejíž povinností je vytvořit takový systém speciálních služeb a podpor, aby jejich potřeby byly po celý život adekvátně naplňovány a byla dosažena co nejvyšší možná kvalita života.“*

V naší republice se o zrovnoprávnění osob s mentálním postižením nejvíce zasloužilo Sdružení pro pomoc mentálně postižených (později přejmenované na Sdružení pro podporu mentálně postižených), u jehož zrodu nestáli jen rodiče dětí s mentálním postižením, ale také známí odborníci z oblasti pedagogiky, speciální pedagogiky, lékařství. Toto sdružení vzniklo v roce 1969 a z jeho iniciativy se začaly budovat denní a týdenní stacionáře a také na jeho popud byly započaty některé změny v ústavech sociální péče a ve školství (www.spmp.cz, 2012-10-1).

1.1.1 Trendy v sociálních službách

Rozvoj mezinárodních trendů v oblasti sociálních služeb začal v naší republice až po roce 1989, kdy se s nástupem demokracie ubírá vývoj sociální péče o lidi s mentálním postižením od institucionální péče k integraci a k inkluzi.

Jedním z trendů je normalizace, kterou Černá a kol. (2008) popisuje jako možnost žít v normálním prostředí, tj. v podmínkách, které určují komunitu/obec; mít příležitost k informovanému a skutečnému rozhodování; mít příležitost rozvíjet kompetence potřebné pro vykonávání funkčních a smysluplných činností; být respektován a mít pozitivně hodnocenou sociální roli; účastnit se života komunity.

Dalším trendem se stává humanizace společnosti, jenž se podle Švarcové (2006) projevuje v postojích k postiženým lidem, v jednání a zacházení s nimi a ve vytváření nových podmínek pro jejich život.

Významným trendem je též deinstitucionalizace jejíž hybnou silou byly, jak uvádí Šiška (2005), rodičovské organizace (zejména v USA), které poukazovaly na životní podmínky v ústavech pro osoby s mentálním postižením a prosazovaly alternativy k ústavní péči. *„Deinstitucionalizace neznamena pouhé fyzické přestěhování jedince z jedné velké instituce do jiné – menší a integrované. Je chápána jako změna přístupu ke službám pro lidi s mentální retardací, ve kterých je hlavním hlediskem spokojenost klienta jeho rodiny“* (Šiška, 2005, s.25).

Po roce 1990, kdy vyšel v platnost zákon 83/1990 Sb. o sdružování občanů, byly zakládány nestátní neziskové organizace a občanská sdružení, jenž pod vlivem trendů ze zahraničí začaly s velkým odhodláním poskytovat rozmanité služby jako alternativu k dominující ústavní péči.

1.2 Pojem chráněné bydlení

Chráněné bydlení podle slovníku sociální práce znamená *„bydlení v bytě, který je v běžné zástavbě a patří poskytovateli sociální služby. Bydlí v něm jeden nebo více klientů, kteří se podle svých možností podílejí na vedení domácnosti. Služby jsou klientovi podle individuální potřeby poskytovány sociálními pracovníkem, pečovatelem nebo asistentem. Chráněné bydlení je vhodné pro klienty trvale postižené nebo*

dlouhodobě nemocné, kteří potřebují terapeutickou podporu, ale jejich stav nevyžaduje ústavní pobyt s plným zaopatřením“ (Matoušek, 2001, s. 74).

Černá a kol. (2008) vysvětluje chráněné bydlení jako dlouhodobou pobytovou službu poskytovanou osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby. Chráněné bydlení má formu individuálního nebo skupinového bydlení; osobě se poskytuje podle potřeby podpora osobního asistenta.

„Chráněné bydlení je modernější formou celoroční péče. Spočívá v tom, že několik klientů s mentálním postižením bydlí společně v běžném bytě nebo rodinném domku. Chráněné bydlení by mělo mít povahu společné domácnosti, kde dospělým klientům pomáhají asistenti s úklidem, s vařením, se sebeobsluhou a se vším, co klienti sami nemohou zvládat“ (Švarcová, 2006, s. 117).

Vágnerová (2008) uvádí, že chráněné bydlení představuje určitou možnost osamostatnění. Žije v něm několik mentálně postižených, kteří jsou pod kontrolou a dohledem a postupně se učí různým domácím činnostem, aby byli co nejméně závislí. Rozumnou zásadou je poskytovat jen takové služby, které nejsou uživatelé schopni zvládnout sami. Osamostatňování a adaptace na jiný způsob života probíhá postupně, aby pro ně nepředstavovaly stresovou situaci.

U Lečbycha (2008) se lze dočíst, že chráněné bydlení je určeno lidem s mentální retardací, jež chtějí žít samostatně a že je určeno lidem, se sníženou schopností sebeobsluhy v oblastech péče o sebe a domácnost. Služba je realizována v bytě v běžné řadové zástavbě a je spravována poskytovatelem služby.

Chráněná bydlení se příliš neliší od běžné domácnosti. Klienti bydlí buď sami, nebo v malých skupinách v bytech či domech v běžné zástavbě. Jeho uživatelé se každý dle svých možností zapojují do chodu domácnosti – nakupují, vaří, uklízí, finančně se podílí na nákladech spojených s užíváním bytu, využívají služby v místě bydliště...

Posláním chráněného bydlení pro lidi s mentálním postižením by tedy mělo být poskytování bydlení v prostředí, které umožňuje jejich přirozenou integraci do společnosti. Služba by měla podporovat uživatele v uvědomování si svých práv a povinností, možností a v samostatném rozhodování o vlastní osobě, o harmonogramu dne a o všech záležitostech vztahujících se k vedení domácnosti. Sociální službou chráněné bydlení by mělo dojít k zajištění důstojného místa k životu, soukromí a také

k odpovídající individuální podpoře ze strany asistenta, jež by měla vést ke snižování závislosti uživatelů na druhé osobě, a tím ke zkvalitňování jejich života.

1.3 Typy chráněného bydlení

Rada (2006) uvádí, že sociální službu chráněného bydlení doprovází pojmový zmatek. Dle autora je možné za chráněné bydlení považovat jak sociální službu, ale také jsou takto označovány i budovy, kde je tato služba poskytována. Stejně sousloví se používá i pro podporované bydlení.

Termín podporované bydlení resp. podpora samostatného bydlení ale znamená: „sociální službu poskytovanou osobám se zdravotním postižením, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné osoby; služba se poskytuje v domácnosti osob. Služba obsahuje pomoc při zajištění chodu domácnosti, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, terapeutické činnosti a pomoc při prosazování práv a zájmů. Služba se poskytuje za úplatu“ (<http://www.mpsv.cz/cs/9,2011-12-20>).

Pipeková (2006) dělí chráněné bydlení na:

- chráněné bydlení v rámci sociálních služeb ústavu sociální péče

kdy jsou jednotlivé byty vybudovány v areálu ústavu. Klienti mají sice zajištěno více soukromí, ale jejich život je nadále spjat s režimem ústavu.

Bydlení sice umožňuje jeho uživatelům více soukromí, ale myslíme si, že tato forma bydlení by měla být pouze přechodná než se uživatelé natolik osamostatní, aby mohli přejít do chráněného nebo podporovaného bydlení.

- Domovy rodinného typu

jsou realizovány v bývalých činžovních domech, které obsahují několik na sobě nezávislých bytů.

- Nezávislé bydlení se supervizí

je vhodné pro klienty, kteří jsou naprosto samostatní a asistenta potřebují pouze k řešení výjimečných situacích.

Toto bydlení by mělo být nejvyšším stupněm chráněného bydlení, kdy se klienti naučili žít zcela samostatně. K řešení problémů lze využít i například telefonu.

- Chráněné byty

zde se jedná o úplnou formu integrace v klasické bytové zástavbě. Počet obyvatel bytu se pohybuje v rozmezí 1- 5 a bydlí s nimi asistent, který jim napomáhá při vedení domácnosti.

Pipeková (2006) počet klientů považuje za jednu ze základních charakteristik chráněného bydlení. Život ve velké skupině není přirozený, brání integraci a hranici tvoří pět klientů. V této malé skupině se mohou uživatelé dostatečně poznat natolik, aby dokázali předvídat vzájemné reakce a vytvářet normální domácí atmosféru.

Denní program mají klienti v chráněné dílně nebo denním stacionáři. Klienti spolupracují při aktivitách volného času. Asistent jim pomáhá při zajišťování těchto aktivit a snaží se přitom vycházet ze zájmu a priorit klientů. Každý klient má vlastní pokoj, kde musí být plně respektováno jeho soukromí.

1.4 Cílová skupina chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením

Služby poskytované lidem s postižením prošly dle Šišky (2005) v posledních sedmdesáti letech v rozvinutých demokratických zemích světa intenzivním vývojem, jenž lze rozdělit do tří stádií a dvou modelů, které určují podobu, strukturu a organizaci péče o člověka s postižením:

- a) medicínský model

tvoří dvě stádia – období ústavní péče a období deinstitutionalizace, kdy je handicap považován za záležitost vysoké odbornosti. Lékař stanoví diagnózu „problému“, předepíše léčbu a výsledkem odbornosti by měl být vyléčený pacient (Šiška, 2005).

Tento model je tedy založen na funkčním limitu postižení a předjímá závislost člověka na rozhodnutí jiných z pozice moci

- b) sociální model

tvrdí, že ne samotné postižení jedince zneschopňuje, oslabuje či znevýhodňuje, ale že postižení je důsledkem handicapujících vlivů ze strany společnosti. Odstraněním bariér by si mohl člověk s postižením vytvářet vlastní představy o světě a také jeho příležitosti do tohoto světa přispívat (Šiška, 2005).

Postupně akceptování sociálního modelu podle Černé a kol. (2006) otevřelo prostor k vytváření takových služeb, které přispívají k odstraňování sociálních bariér.

Vytvořením nového paradigma také došlo k novému názvosloví v sociálních službách.

Rada (2006) píše, že by lidé pracující v sociálních službách měli pozorně sledovat vývoj pojmenovávání občanů, kteří využívají službu chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. Dále říká, že právě v případě těchto uživatelů se scházejí dvě linie pojmového vývoje – označení člověka jako nositele zdravotního postižení a zároveň jako příjemce sociální služby a uvádí je v tabulce:

Tabulka č. 1 Vývoj pojmů uživatel a člověk s mentálním postižením

období	člověk v zařízení	člověk jako nositel ZP
do 80. let	pacient	imbecil, debil, idiot
80. léta		mentálně retardovaný
90. léta	chovanec	zdravotně postižený, mentálně postižený,
konec století	klient	mentálně handicapovaný
dnes	klient, uživatel	člověk s mentálním postižením

Rada, Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením, 2006. str. 9

Uživatelé sociální služby chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením jsou starší 18ti let a mají určitou charakteristiku. Do této charakteristiky patří i psychické zvláštnosti lidí s mentální retardací. Mezi zvláštnosti u lidí s mentálním postižením řadíme zvláštnosti ve vnímání, řeči, myšlení, paměti a v emocích (Bartoňová, Bazalová, Pipeková, 2007).

Ve Švarcové (2006) se lze dočíst, že každý mentálně postižený je svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. Přesto se u značné části z nich projevují určité společné znaky mezi něž patří zejména: zpomalené chápání, snížená mechanická a logická paměť, nedostatečná slovní zásoba, impulsivita, zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí aj.

Vzhledem k tomu, že každá lidská osobnost je jedinečná a složitá konfigurace duševních vlastností a dějů, je nesmírně složité podat alespoň obecný, hrubý náčrt

charakteristiky osoby s mentálním postižením. V odborné literatuře nacházíme vždy kapitulu o specifičnosti osobnosti lidí s mentálním postižením. I když se řada autorů shoduje, že je potřeba hledat silné stránky člověka s mentálním postižením, setkáváme se v nich naopak s popisem nedostatků osoby s mentálním postižením (Lečbých, 2008).

Mentálně postižení jedinci bývají pasivnější a více závislí na zprostředkování informací jinými lidmi. Svět je pro ně méně srozumitelný, a proto se jim může jevit i více ohrožující. Důsledkem toho je silnější závislost na jiném člověku (Vágnerová, 2008).

Černá a kol. (2008) uvádí, že člověk s mentálním postižením zpravidla potřebuje podporu ve zvládnání nároků samostatného bydlení a že je žádoucí, aby tato podpora vycházela z individuální situace. Dále vyjmenovává běžné denní činnosti, ve kterých lidé s mentálním postižením podporu potřebují. Jedná se o: stravování, oblékání, osobní hygienu, dopravu, nákupy, obstarávání domácnosti apod.

Klient potřebuje pomoci s nákupem a přípravou jídel, se zajištěním bydlení, s vybavením domácnosti, s úklidem, s vyřizováním finančních a administrativních záležitostí; může potřebovat pomoc s navázáním, udržováním a rozvojem sociálních kontaktů vztahů se spolubydlícími, pomoc při vytváření domácí atmosféry, s celkovou orientací ve společnosti, kdy potřebuje vysvětlit a najít smysl nejrůznějších věcí (Pipeková, 2006).

Důležité je, aby poskytovaná podpora neznemožňovala získávání vlastních zkušeností a nedocházelo spíše k zneschopňování, protože každý, byť jen malý pokrok, se může stát článkem k budoucímu samostatnému životu.

1.5 Legislativní podpora chráněného bydlení

První chráněná bydlení se v naší republice začala otevírat po roce 1989, ale legislativně tato forma bydlení byla upravena až zákonem 108/2066 Sb. o sociálních službách.

Tento zákon v § 51 odstavce 1 praví, že *„chráněné bydlení je pobytová služba poskytovaná osobám, které mají sníženou soběstačnost z důvodu zdravotního postižení nebo chronického onemocnění, včetně duševního onemocnění, jejichž situace vyžaduje pomoc jiné fyzické osoby. Chráněné bydlení má formu skupinového, popřípadě individuálního bydlení.“*

V odstavci 2 jsou pak uvedeny základní činnosti:

- a) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy
- b) poskytování ubytování
- c) pomoc při zajištění chodu domácnosti
- d) výchovně, vzdělávací a aktivizační činnosti
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- f) sociálně terapeutické činnosti
- g) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

V témže zákoně, ve vyhlášce 505/2006 Sb. § 17 je vyjmenován i rozsah úkonů, poskytovaných v rámci základních činností chráněného bydlení a maximální výše úhrad za jeho poskytování.

Zákonem č. 206/2009 Sb., došlo k novelizaci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách s účinností od 1. srpna 2009 (ÚZ, 2012). V této novelizaci bylo chráněné bydlení vyjmuta z pobytových služeb, kde jsou taxativní částky za ubytování, stravu atd., ale bylo zařazeno do kategorie služeb, kde jsou jednotlivé úkony stanoveny smlouvou. Každý z uživatelů si individuálně stanoví potřebnou míru pomoci druhé osoby a zaplatí tak jen za služby, které potřebuje.

Tímto vyjmutím tedy nastala situace, kdy se „*se na uživatele služby chráněného bydlení již nadále nevztahuje zaručený minimální zůstatek příjmu po úhradě stravy a ubytování ve výši 15 % příjmu. Současně došlo ke změně zákona o pomoci v hmotné nouzi umožňující uživateli chráněného bydlení, který nebude mít dostatečné finanční prostředky k zabezpečení svých základních životních podmínek, aby využil možnosti sociální ochrany v rámci systému pomoci v hmotné nouzi. Důvodem, který ministerstvo vedlo k tomuto kroku, je zejména skutečnost, že sociální služba chráněného bydlení je službou směřující svou podstatou k posilování schopnosti samostatného života v přirozeném prostředí. Způsob poskytování této služby maximálně přibližuje uživatele této služby běžnému způsobu života, např. i postupným osamostatňováním v hospodaření s finančními prostředky*“ (<http://www.mpsv.cz/cs/8173>, 2011-21-12).

Názor ombudsmana zní: „*základní zásadou samotného zákona o sociálních službách a premisou při poskytování sociálních služeb je, že pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí na osoby působit aktivně, podporovat rozvoj jejich*

samostatnosti a motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování... , (www.ochrance.cz, 2011-22-12).

V zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách najdeme také znění kritérií standardů kvality sociálních služeb, jež jsou obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb. (ÚZ, Sociální zabezpečení, 2012) a určují jak má kvalitní sociální služba vypadat.

Standardy kvality jsou souborem kritérií, které se dají měřit a ověřit a jejichž smyslem je posouzení kvality poskytované služby průkazným způsobem.

Standardy jsou použitelné pro celou škálu sociálních služeb, protože jsou obecné a každý poskytovatel sociální služby si je upravuje tak, aby byly v souladu se zájmy jak zadavatelů služby, tak uživatelů. Švarcová (2006) uvádí, že standardy jsou pomůckou pro poskytovatele usilující o poskytování dobrých a účinných sociálních služeb a jsou základním předpokladem pro plnohodnotný, důstojný a svobodný život uživatelů sociálních služeb.

Standardy by měly podporovat uživatele v uvědomování si svých práv a jejich praktické uplatňování, poskytování individuální podpory, která vede ke zvyšování jejich samostatnosti a k rozvoji schopností a dovedností potřebných k vedení vlastní domácnosti a k řešení jejich životní situace. Měly by napomáhat v navazování společenských vazeb a povzbuzovat uživatele tak, aby se naučili rozhodovat sami o sobě, o svém volném čase a o využití svých financí.

2 Význam chráněného bydlení z pohledu osob s mentálním postižením a jejich rodičů

2.1 Cíl výzkumného šetření

Na počátku výzkumu je třeba si ujasnit, jaké jsou cíle výzkumu a zda-li jsou dostatečně významné pro to, aby jim výzkumník věnoval svůj čas. Cíl výzkumu není univerzální, ale vztahuje se vždy k nějaké skupině.

Cíl výzkumu může být:

- a) intelektuální – jak projekt přispěje k rozšíření odborného poznání
- b) praktický – zda lze výsledky použít nějakým prakticky způsobem
- c) personální – obohatí-li práce výzkumníka samého.

Není žádoucí si vybrat jeden typ cíle, ale více cílů musí být navzájem synergické (Švaříček, Šed'ová, 2008).

Cílem mé práce bylo zjistit, jaký má sociální služba chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením význam.

Jelikož cíl je velmi široký, vymezila jsem oblasti, které mi měly pomoci k vytyčenému cíli najít cestu. Tyto oblasti týkající se života lidí s mentálním postižením a mající s chráněným bydlením souvislost jsem zpracovala do otázek a zaměřila jsem se na:

- emocionální spokojenost

jak se cítili před stěhováním do chráněného bydlení, zda se něčeho obávali, co se naučili nového

- mezilidské vztahy

jaké panují vztahy v chráněném bydlení, v rodině, mají-li kamarády, přítele/přítelkyni

- materiální spokojenost

jsou-li zaměstnaní, jaké je jejich finanční zázemí, jak s financemi hospodaří

- osobní rozvoj

zda se nadále vzdělávají, pokud ano, jakým způsobem

- fyzickou spokojenost

co dělají ve svém volném čase, jaké dovednosti zvládají, co se jim v poslední době povedlo udělat

- sebeurčení

jaké mají plány do budoucna týkající se bydlení, zaměstnání, jaká jsou jejich přání

- práva

zda znají svoje práva, mohou některá z nich vyjmenovat.

Tyto otázky se pak staly i součástí dotazníků pro rodiče dětí s mentálním postižením (příloha č. 1) a zároveň byly i vkomponovány do polostrukturovaných rozhovorů s lidmi s mentálním postižením.

2.2 Metody výzkumného šetření

Pro praktickou část práce jsem zvolila kvalitativní šetření. Chráska (2007) definuje kvalitativní přístup jako proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů a za pomoci řady postupů a metod reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu. Dále uvádí, že kvalitativně orientované výzkumy vycházejí zejména z fenomenologie, která zdůrazňuje subjektivní jednání lidí.

Podle Handla (2008) je kvalitativní výzkum proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník se informuje o názorech účastníků a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.

Při sběru dat jsem použila tyto kvalitativní metody:

- polostrukturovaný rozhovor

vychází z předem připravených otázek

- neformální rozhovor

znamená situaci, kdy badatel může nestandardizovaným dotazováním porozumět pohledu jiných lidí

- zúčastněné pozorování

lze definovat jako dlouhodobé, systematické a reflexivní sledování studovaných jevů přímo v prostředí, ve kterém se odehrávají (Švaříček, Šed'ová, 2007)

a kvantitativní metodu:

- dotazníkové šetření

dotazník představuje způsob, kdy se na písemně kladené otázky získávají písemné odpovědi (Chráska, 2008).

Šiška (2005, s. 71) píše: „*Je-li jedním z cílů edukace a sociální práce snižování rizika sociálního vyloučení lidí s mentálním postižením a zvyšovat autonomie klienta, pak, je potřeba vzít vnitřní svět klienta vážně, sociální problémy dobře ohledat a k tomu využít veškeré zdroje. Prvořadým, ale v paternalistickém přístup tradičně opomíjeným zdrojem, jsou sami lidé s mentálním postižením.*“

Zabývá-li se tedy ve své práci lidmi s mentálním postižením, je z etického hlediska nemyslitelné vynechat samotné osoby s tímto postižením a nedělat průzkumné šetření o nich, ale s nimi a dbát na to, aby otázky rozhovoru měly jasnou formulaci a strukturu.

V neposlední řadě je také velmi důležitá nutná dávka trpělivosti, citlivosti a poskytnutí dostatku času na odpovědi (Strnadová, 2008).

2.3 Účastníci výzkumného šetření

Vzhledem k cíli práce byla již předem daná struktura výběru účastníků šetření. Tyto účastníky jsem rozdělila do čtyř skupin:

1. uživatelé sociální služby chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením
2. lidé s mentálním postižením sdílející společnou domácnost se svými rodiči
3. rodiče uživatelů sociální služby chráněné bydlení
4. rodiče dětí s mentálním postižením žijící ve společné domácnosti.

Všichni účastníci šetření byli lidé starší 18 let.

Všichni zúčastnění byli informováni o průběhu a okolnostech šetření a dali mi ústní souhlas ke zveřejnění jejich názorů s tím, že bude zajištěna jejich anonymita.

S lidmi s mentálním postižením a s rodiči, jenž se starají o své dítě doma, proběhly schůzky opakovaně.

První seznámení s účastníky šetření proběhlo v dubnu 2011. Vyšší frekvence spolupráce se odehrávala od listopadu 2011 do března 2012.

Lidé s mentálním postižením (mentální retardace se u účastníků šetření pohybovala od dolní hranice k pásmu dolní hranice středně těžké mentální retardace) se mohli sami

rozhodnout, zda na otázky chtějí odpovídat ve společnosti svých rodičů, přátel, asistentů a nebo chtějí být se mnou v soukromí. Šest lidí mi navrhlo, že na mnou předpřipravené otázky sami písemně odpoví, což také učinili.

S rodiči klientů chráněného bydlení jsem se setkala pouze jednou, a to tehdy, když jsem jim na společné schůzce vysvětlila průběh a okolnosti šetření. Toto setkání proběhlo pouze s některými rodiči a jen u jednoho poskytovatele sociální služby chráněné bydlení. Jimi vyplněné dotazníky mi byly vráceny v obálce asistenty sociální služby chráněné bydlení. Další respondenti své dotazníky dodali prostřednictvím vedoucích jednotlivých poskytovatelů sociální služby.

Rodiče, kteří se šetření zúčastnit nechtěli, dotazník nevyplnili.

Někteří z nich ani nedali souhlas k rozhovoru se svými dětmi a na jejich rozhodnutí neměla vliv ani přání jejich potomků rozhovoru se zúčastnit.

Rodiče pečující o svého potomka doma patří do okruhu mých známých.

2.4 Výběr a charakteristika zařízení

Před samotným šetřením jsem přemýšlela, jakým způsobem si zvolit poskytovatele sociálních služeb k tomu, abych získala informace od předem určených skupin účastníků.

Rozhodla jsem se pro tyto poskytovatele sociálních služeb:

1. Poskytovatel sociálních služeb Rybka

součástí nabídek služeb poskytovatele jsou dvě chráněná bydlení pro osoby s mentálním postižením, která vznikla na základě transformace sociálních služeb v roce 2010. Uživatelé chráněných bydlení jsou bývalými klienty týdenního stacionáře Úsměv Chlumín, který zanikl.

V chráněných bydleních žije celkem 12 osob, služby jsou celoroční a provoz nepřetržitý. Uživatelé ale velmi často jezdí domů na víkendy. Obě chráněná bydlení jsou provozována v rodinných domcích se zahradou. Jeden z domů je bezbariérový.

Informace zde obdržené byly jak od samotných uživatelů a tak od jejich rodičů.

2. Centrum denních služeb Duha v Praze

uživatelé centra pracují v jednotlivých dílnách, mohou zde provozovat různé aktivity dle jejich zájmů.

Klienti této služby mi pomohli získat názory uživatelů chráněného bydlení a zároveň také osob, které žijí mimo chráněné bydlení tj. v domácnosti společně s rodiči.

3. Denní stacionář Vyšší hrádek Brandýs nad Labem

stacionář je zaměřen praktické dovednosti - nácvik domácích prací, nakládání s penězi, nakupování, samostatný pohyb tam, kde sami potřebují, plánování volného času. Uživatelé služby jsou lidé přicházející z domácího prostředí, uživatelé chráněného bydlení, ale také lidé z Domova pro osoby se zdravotním postižením Vyšší Hrádek p.s.s.

4. Denní stacionář Centrum 83 Mladá Boleslav

v tomto zařízení byli osloveni lidé s mentálním postižením, kteří pracují v pracovních dílnách. V těchto dílnách pracují lidé na základě pracovní smlouvy a za odvedenou práci pobírají plat. Jedná se jak uživatele chráněného bydlení, tak i ti, jež bydlí doma s rodiči.

Ve všech zařízeních vládla při rozhovorech přátelská atmosféra a účastníci rozhovorů byli velmi vstřícní. Nejdříve s nimi byl veden neformální rozhovor, kde jim byl znovu zopakován důvod setkání, poté se přistoupilo k otázkám šetření a nakonec se přešlo opět k rozhovoru neformálnímu.

2.5 Lidé s mentálním postižením a jejich názory na sociální službu chráněného bydlení

Doby, kdy byli lidé s mentálním postižením vylučováni ze společnosti, kdy jim majoritní společnost upírala vlastní názory na cokoli a na jakékoli získávání vlastních zkušeností, je snad už za námi. Většinová společnost se učí naslouchat jejich názorům a pomalu vytěšňuje hluboko zakořeněné předsudky, že lidé s mentálním postižením nejsou schopni vyjádřit svůj názor na vlastní život.

Životní příběhy (a nejen ony, ale i zkušenosti a názory) lidí s mentálním postižením nám mohou pomoci více pochopit jejich svět a nalézat další cesty k vzájemnému propojování dříve tak odlišných světů.

Moje práce by bez názorů lidí s mentálním postižením absolutně ztrácela smysl.

V podkapitole shrnuji odpovědi z rozhovorů s osmnácti uživateli chráněného bydlení a s devíti lidmi, jenž žijí ve společné domácnosti spolu s rodiči.

Pro lepší přehlednost jsou otázky rozhovorů vytištěny tučně kurzívou a jednotlivé fragmenty odpovědí lidí s mentálním postižením psané kurzívou. Odpovědi uživatelů chráněného bydlení jsou označeny písmenem A, názory na chráněné bydlení lidí žijících doma s rodiči jsem označila písmenem B.

1. Čeho jste se / byste se obávali před nástupem do chráněného bydlení, jaké jste/ byste z toho měli pocity?

A) Osm uživatelů chráněného bydlení se vůbec ničeho nebálo, pět jich uvedlo, že věřilo svým asistentům a proto se nebáli.

„Bála jsem se dojíždění, ale táta mě sem vozí a teď už je to dobrý.“

„Bála jsem se, že tu budou neshody, těšila jsem se, že se tu bude míň komandovat než v ústavu a že tu bude klid a sranda...“

„Hodně jsem se bál stěhování a že si nezvyknu na nové kamarády.“

„Já se nebála ničeho, rodiče se hodně báli.“

„Asistenti mi všechno vysvětlili, tak jsem se nebál.“

„Jak to bude jiný, teď už je to dobrý.“

„Cestování jsem se bál, asistenti mi pomáhali a už jezdím sám.“

B) Jaké pocity by měli před nástupem do chráněného bydlení ti, kteří žijí doma?

Čtyři lidé odpověděli, že by se ničeho nebáli. Dva názory zněly, že by se báli cestovat z chráněného bydlení domů. Následovaly odpovědi:

„Bydlím s maminkou, tam bych byl sám.“

“Šikany se bojím.“

„Nevím, asi bych měla divný pocit z toho, že nevím, co bude.“

„Netrefil bych, jakým autobusem jet a tak.“

Přechod z ústavního či rodinného života do života v chráněném bydlení je jedním z přelomů v životě některých lidí s mentálním postižením. Na kolik tehdejší pocity ovlivnil čas? Nakolik jedna z jejich „zvláštností“ - zvýšené sebevědomí? Důležité je, že získali nové zkušenosti, možné obavy překonali a zvládli nejednu překážku ke svébytnosti.

Vágnerová, Strnadová, Krejčová (2009) uvádí, že jsou to především rodiče, kteří mají potřebu své postižené dítě chránit a jejich obavy posilují negativní zkušenosti z okolního prostředí.

Názory rodičů jsou jejich dětmi často přijímány bez toho, aby jim byly vysvětleny a nebo dána možnost názoru vlastního. Vícekrát totiž v rozhovorech padlo slovo šikana, ale při bližším dotazu, co to slovo znamená, jak ho chápou, co jim říká, nedokázali lidé s mentálním postižením odpovědět.

2. Co jste se/ byste se v chráněném bydlení naučili nového?

A) Všechny odpovědi se týkaly domácích prací: uživatelé se naučili nebo učí vařit, uklízet, mýt nádobí, prát v pračce. V dalších výpovědích pak šlo o získané dovednosti v oblasti samostatného pohybu a orientace. K odchýlkám dochází jen v míře dovedností:

„Naučila jsem se zapínat konvici.“

„Naučil jsem se škrábat brambory, to je hodně těžké.“

„Učíme se vařit, žehlit, trošku jsem to uměla z domova.“

„V ústavu jsme měli myčku, tady děláme myčku my.“

„Mýt nádobí, vařit guláš, luxovat.“

„Naučit obsluhovat pračku a taky žehlit.“

„Prát prádlo v pračce.“

„Naučila jsem se s Naďou na počítači a taky chodit na autobus.“

„Vyprat prádlo a vytírat podlahu.“

„Chodím do kaslíku.“

B) Co si myslí lidé, kteří v chráněném bydlení nežijí?

Tři z nich si myslí, že by se nic nového nenaučili. Čtyři účastníci se domnívali, že by se mohli naučit domácí práce, jeden z nich vůbec netuší, co by se v chráněném bydlení mohl naučit.

„Naučil bych se sám se o sebe postarat.“

„Umím všechno z domova, jen nakupovat nechodím, to by mě mohli okrást...“

„Mýt nádobí, s košem, prát, vařit.“

„Vařit, prát, jak se peče bábovka, jak se žehlí.“

Lidé s mentálním postižením se v chráněném bydlení učí novým dovednostem, nebo tyto dovednosti rozvíjí a zvládnutí sebeobsluhy a znalost domácích prací je jedna ze základních činností k přechodu z chráněného bydlení do bydlení podporovaného nebo do bydlení zcela samostatného.

3. Chodíte do zaměstnání, pracovní dílny?

A) Devět uživatelů nemá práci a čas tráví v chráněném bydlení, kde se zdokonalují v pracích souvisejících s domácností. Jeden z nich do zaměstnání chodil, ale přestal, protože nedostával žádnou výplatu a další z nich by pracovat chtěl. Tři účastníci využívají další službu – denní stacionář, kde sice vyrábí předměty, které se pak prodávají, ale za svoji práci žádné peníze neberou. Pět osob pracuje v pracovních dílnách. Všech pět osob má pracovní smlouvu.

„Pracuji v pracovní dílně, ale chtěla bych normální práci, teď docházím do pracovní agentury.“

„Chtěl bych pracovat, umím sekat trávu a taky čepovat pivo.“

„Ne, ale třeba uklízet bych mohla, to umím.“

„Chodím do keramické dílny, peníze dávají.“

„Teď nechodím, chodil jsem a přestal.“

B) Od účastníků bydlících doma chodí tři do pracovních dílen a za svoji práci berou plat. Tři do zaměstnání nechodí. Další tři využívají stacionář či centrum denních služeb.

„Chodil jsem do zaměstnání, dostával jsem asi 400 Kč, ale teď už žádné peníze nedostávám. Stejně tam chodím.“

„Já chodím v úterý do cukrárny a tam myji nádobí a peníze dostávám.“

„Zkousím agenturu. Hledám práci.“

„Pracuju, ale peníze nedostávám.“

Bazalová, Bartoňová, Pipeková (2006) píše, že práce je charakteristickým atributem dospělosti a samostatnosti člověka. Pro člověka nemá jen ekonomický význam, ale ovlivňuje i jeho sebeurčení. Pro každého z nás znamená i místo pro vytváření a rozvíjení sociálních vazeb, rozvoj našich znalostí a schopností. Lidem s mentálním postižením ale navíc umožňuje sociální integraci a přiznává jejich sociální postavení ve společnosti, protože pracující člověk má mnohem větší předpoklady být soběstačným a vést poměrně samostatný a nezávislý život.

Podle Šišky (2005) status „být zaměstnán“ u člověka s postižením pozitivně ovlivňuje postoje společnosti k postiženým a prostřednictvím zaměstnávání lidí s mentálním postižením v integrovaném prostředí se zvyšují vyhlídky na jejich přijetí společností a nakonec i osobní spokojenost jedince s postižením.

4. Jak trávíte volný čas?

A) Ve svém volném čase se uživatelé zabývají různými činnostmi rozpětí jejich zájmů je velmi široké - od pasivního poslechu hudby a dívání se na televizi jsou to pak:

„Mám morčátko Bělunku, tak musím čistit klec, dát mu najíst, napít.“

„Moc mě baví muzika, hraju na rytmické nástroje.“

„Chodím plavat a taky do kina.“

„Chodím na fotbal, na jarmark, do kina.“

„Koukám na televizi, na fotbal.“

„Koukám na televizi, poslouchám rádio.“

„Poslouchám pravidelně 90. léta a někdy se koukám v televizi na pohádky.“

„Chodím s asistentem na vycházky.“

„Vyšívám a koukám na videa.“

B) Stejně velký okruh toho, co dělají rádi, měli i lidé s mentálním postižením bydlící doma:

„Chodím hrát divadlo.“

„Hraju na flétnu.“

„Jezdím sama domů a tam pletu a vyšívám.“

„Hlídám synovce Jáchyma.“

„Já hodně jezdím na kole a taky pomáhám na zahradě.“

„Já umím fotit a pak dát fotky do počítače.“

„Koukám na televizi a chodím se psem ven.“

„To já odpočívám.“

„Taky chodím se psem a hraju divadlo.“

„Poslouchám písničky,

Člověk vnímá volný čas jako činnost, ke které se svobodně rozhodl, a která mu přináší uspokojení a příjemné zážitky. Mezi hlavní funkce volného času patří odpočinek, zábava, rozvoj osobnosti. Volný čas nabývá stále více na významu, je důležitou součástí života a každá činnost, kterou člověk s mentálním postižením dělá a která ho baví, je důležitým aktivizujícím prvkem a významnou součástí života jedince (Dočekalová, www.is.muni.cz, 2012-01-10).

Zjistila jsem, že je opravdu vždy nutné položit otázku tak, aby byla jasná a srozumitelná. Od jedné ženy jsem na otázku, jaké má koníčky slyšela odpověď, že oni doma žádné koníčky nemají, protože bydlí v paneláku.

Zde je také nutno říci, že velmi záleží i na volnočasových nabídkách sociální služby a v rodině pak na jejím životním stylu, protože děti přijímají tento styl za svůj.

5. *Vzděláváte se? Jak?*

A) Šest uživatelů odpovědělo, že se nevzdělává, dalších pět chodilo do večerní školy, ale teď už chodit nechtějí. Jeden uživatel chodil vloni a chtěl by se ještě vzdělávat, ale bohužel se letos neotevřel kurz. Dva uživatelé uvedli, že chodí do odpolední školy. Z odpovědí dále vybírám:

„Chodím do odpolední školy, abych se naučila psát, počítat, abych mohla chodit sama nakupovat a taky chodím do tanečních.“

„Já se vzdělávám v kroužcích, tam procvičujeme, co jsme se naučili.“

„Učím se vyjmenovaná slova.“

„Chodím na internet a vyhledávám si tam co potřebuji.“

„Chodila jsem, ale nebaví mě to.“

„Do školy nechodím, ale učím se novým věcem.“

„Na počítači se učím anglicky.“

„Chodil jsem, už ne, už se nechci učit.“

„Chodím do večerní školy, jednou za týden.“

„Chodil jsem, teď už ne, já se učím plést košíky a drátování.“

B) Pokud se týká osob bydlících doma, jeden z nich navštěvuje večerní školu a dva ji absolvovali vloni. Nabídku zájmových kroužků, kde mohou rozvíjet dovednosti nebo se naučit něco nového využívají pouze tři z nich. Všichni tři chodí nyní do tanečních a mimo ně ještě na:

„Chodím na muzikoterapii a taky do sportovec.“

„Chodil jsem, teď už ne.“

„Už ne, já se potřebuji naučit vařit a chodím do divadelního souboru.“

„Mě baví plést košíky a to je hodně těžký, to mi trvalo dlouho než jsem se to naučil.“

Dospělí lidé s mentálním postižením mají možnost se celoživotně vzdělávat. Šiška (2005) uvádí, že učení patří mezi základní životní potřeby a celoživotní vzdělávání dělí na tyto kategorie:

- a) základní vzdělávání dospělých, kteří z jakýchkoliv důvodů nemají základní vzdělání ani získané základy vzdělání. Tito lidé si mohou vzdělání doplnit v kurzech organizovaných v ZŠ, ZŠ praktických či speciálních, nebo ve večerních školách nabízených různými sdruženími a v neposlední řadě pak individuálním doučováním speciálním pedagogem nebo učitelem ze speciální školy
- b) další vzdělávání dospělých, jenž je zaměřené na specifická opatření např. různé kurzy, tranzitní programy aj.

Touto otázkou jsem chtěla zjistit i možnosti mimoškolního vzdělávání, ale také činnosti, které mohou uživatelům doplnit nebo rozšířit znalosti i z jiných oblastí a zjistila jsem, že v otázce vzdělávání má chráněné bydlení svůj význam. Poskytovatelé sociální služby chráněné bydlení využívají pro své klienty nabídky neziskových organizací k celoživotnímu vzdělávání uživatelů. Někteří rodiče pečující o potomka doma jsou přesvědčeni, že další vzdělávání jejich dětí je zbytečné.

6. Víte kolik platíte za ubytování? Zbývají Vám ještě nějaké peníze?

U této otázky jsem zdůrazňovala, že je to otázka velmi osobní, na kterou mi odpovídat nemusí. Možná jsem tím uživatele ovlivnila, protože čtyři uživatelé se rozhodli mi na otázku neodpovědět.

A) Dvanáct uživatelů odpovědělo, že neví, kolik platí. Všichni uživatelé ale odpověděli, že jim peníze zbývají. Buď je mají sami v peněžence nebo uložené u asistentky a mohou si jí o nějakou částku říci. Nejčastěji si nakupují sladkosti, časopisy, kávu.

„Když si zaplatím bydlení, tak mi zbyde ještě dost peněz.“

„Skoro celý důchod platím.“

„To ví maminka.“

„To nevím, ale hodně ušetřím. Já stále šetřím, ani nevím na co.“

„Vím, ale neřeknu, sladkosti si kupuju.“

„Neřeknu částku, peníze mám v šuplíku, můžu si jít koupit co chci.“

„Nevím, peníze mám u asistentky.“

„Nějaké peníze mám u tet schovaný a nějaký u sebe.“

B) Z lidí, kteří bydlí doma s rodiči odpověděl jen jeden, že dává mamince 2 000 Kč a ostatní peníze má na účtu a když potřebuje, tak si o ně řekne. Ostatní nevěděli. Tři účastníci sdělili, že u sebe žádné peníze nenesí, ostatní pak tvrdili, že mají nějaké v peněžence.

„To já nevím kolik platím, já jdu s tátou na poštu pro důchod a táta všechny peníze vezme, to já nevím, kam je dává.“

„Maminka říkala, že je peněz málo.“

„Musí se šetřit, já šetřím na tábory, to se hodně těším.“

„Mám svůj účet, kolik platím nevím, a taky mám v peněžence.“

„To nevím, kolik platím, něco z důchodu dávám.“

„Peníze u sebe nemám.“

Sobek (2010) uvádí, že učit se hospodařit s penězi a obstarávat si drobné nákupy patří k dobré praxi, jenž podporuje rozvoj samostatnosti a je nezbytnou součástí sociálního začleňování a také praktickou přípravou k částečnému nebo úplnému navrácení způsobilosti k právním úkonům.

7. Máte přátele? Navštěvuje Vás někdo z rodiny?

A) Šestnáct dotazovaných za své přátele uvedli své spolubydlící. Dva dotazovaní bydlí se svou partnerkou/ partnerem. Jen ve výjimečných případech také uvedli kamarády v místě své rodiny. Při konkrétním dotazu jsem pak zjistila, že jsou to lidé z rodiny, ať už sourozenci nebo někdo z širší rodiny. Třináct uživatelů jezdí domů za svoji rodinou. Dva klienti uvedli, že je rodiče navštěvují v chráněném bydlení a další dva už rodiče nemají.

„Mám partnerku, se kterou bydlím a rodiče bydlí kousek od nás, ale chodí jen na návštěvu. Občas my k nim dojdeme na oběd.“

„Mám partnera Pavla, kamarádím s Dušanem a s holkama. Jezdím za bráchama, oba jsou lékaři. Nám se rodiče zabili v autě.“

„Přátele mám, ale z rodiny už vůbec nikoho.“

„Zatím tu nikoho nemám, protože jsem v chráněném bydlení krátce, asi měsíc a ještě jsem se s nikým pořádně neskamarádila.“

B) Lidé s mentálním postižením bydlící doma jako své kamarády uvedli přátele z dílen, stacionáře. Žádný z nich nemá kamaráda, jenž by byl bez mentálního postižení.

Ve Švarcové (2001, s. 20) jsou napsány tyto věty: „*Můžeme uzákonit právo na odpočinek a podporu, právo na domov a denní činnost, ale nikdy nemůžeme uzákonit právo na lásku. A přitom je to ve skutečnosti nejdůležitější požadavek pro lidi s mentálním postižením, pro nás rodiče a nakonec pro nás pro všechny... Nedostatek blízkých vztahů a lásek, a izolace u osob s mentálním postižením jsou největší tragédií jejich života.*“

Domnívám se, že v posledních letech došlo v oblasti partnerství lidí s mentálním postižením k velkému posunu a dříve nepředstavitelné soužití dvou lidí s mentálním postižením se dnes stává realitou.

Odpověď na otázku uzavírání přátelství mezi člověkem s postižením a bez postižení se hledá velmi těžko. Majoritní společnost, myslím, stále chápe mentální postižení jako nejhorší postižení vůbec, člověk s mentálním postižením se stále stává terčem posměchu a tyto sociální zkušenosti lidí s mentálním postižením zraňují, snad proto uzavírají přátelství tam, kde se cítí navzájem rovni. Jednou z možností, jak z tohoto bludného kruhu ven, by mohla být cesta dobrovolnictví vrstevníků bez postižení.

8. Co se Vám na chráněném bydlení/ doma nelíbí? Co byste zlepšil/a?

A) Dvanáct osob odpovědělo, že by neměnilo vůbec nic, že jsou spokojení. Další názory zněly:

„*Chtěla bych koupit hezké hrnky.*“

„*Nechci, aby mě do všeho nutili.*“

„*Chtěla bych velký plakát Karla Gotta.*“

„*Moc bych chtěl zahrádku.*“

„*Chci novou televizi.*“

„*Občas se nepohodneme.*“

„*Někdy je hodně velký hluk na chodbě.*“

„*Vymalovat by to tu chtělo.*“

„*Karla mě furt komanduje a moje sestra se na ni pro to hodně zlobí.*“

„*Chci zlepšit, aby tady byla veliká pohoda, žádný hádky.*“

B) Stejnou otázku jsem položila lidem bydlícím s rodiči a odpovědi zněly: pět lidí sdělilo, že neví. Ostatní pak uvedli následující:

„Stýskalo by se mi.“

„Já si myslím, že je tam šikana, že tam jsou někteří lidi zlí.“

„Nemyslím si, že je na tom něco špatného.“

„To je ale hloupá otázka, když jsem tam nebyl, tak jak to mám vědět?“

Na dotaz, co by doma změnili, odpovědělo šest z nich že nic, že jsou spokojeni. Další názory byly:

„Já nemám rád změny, tak nechat tak, jak to je, takhle je to dobře.“

„Musím stále uklízet, aby to tam bylo hezké“

„Chtěl bych doma internet, máma s tím nesouhlasí a ani bratr s tím nesouhlasí. On už u nás nebydlí, on už se oženil.“

„Bydlíme v domku, tak nic měnit.“

Každý člověk si upravuje svůj domov tak, aby se v něm cítil dobře, proto mě velmi překvapilo, že u jednoho poskytovatele sociální služby chráněné bydlení si jeho uživatelé svoje bydlení upravit podle sebe nemohou, ač by sami chtěli.

9. Co se Vám naopak na chráněném bydlení líbí? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

A) V odpovědích uživatelů nejčastěji zaznělo, že se naučili novým činnostem, které před nástupem do chráněného bydlení neuměli a dokážou se tak sami o sebe postarat po stránce vaření, úklidu, hygieny. Za největší klad uvedli soukromí, samostatný pohyb po okolí a samostatnost vůbec – deset odpovědí.

„Je tu dobré bydlení, dobrá postel, dobře si vaříme.“

„Poznal jsem jiné lidi, kamarády.“

„Mám teď větší byt, přestěhovala jsem se z menší do větší garsonky a sama jsem si ji ze svých peněz vybavila a mám tam soukromí.“

„Že můžu chodit s asistentkou ven a na pivo.“

„Učím se samostatnosti.“

„Já se do chráněného bydlení těšila, je to tu hezčí a lepší tety.“

„Doma jsem se nudila, tady mám stále co dělat.“

„Jsme na pokoji tři a máme soukromí.“

„Nejlepší tu je, že člověk může jen tak být.“

„Můžu chodit na procházky.“

„Že můžu pomáhat tetám.“

„Můžu jít sám nakupovat.“

B) Názory na dotaz, co si myslí, že by se jim v chráněném bydlení mohlo líbit a jaký význam vůbec má chráněné bydlení odpověděli lidé bydlící s rodinou takto:

„Pro mě žádný význam nemá. Já kdybych tam šla bydlet, tak by mě pak máma nechtěla vzít domů. To já nechci.“

„Já tam mám dvě kamarádky, a ony mě zvaly na návštěvu, a já nemohla. Teď už mě nezvou. Taky bych chtěla zvát domů hosty na návštěvu.“

„Mohla bych se tam sama o sebe starat, mýt se, když se mi chce, vařit, chodit ven.“

„Chovat se jako dospělá bych se tam mohla.“

„Asi že si tam člověk může popovídat a naučit se něco nového.“

„Dost se tam naučí, ale to já už umím z domova, to bych se učit nemusela, tak je to asi stejné jako doma.“

„Asi bych se naučil sám o sebe postarat.“

„Nikdy jsem to nezkoušel, tak nevím.“

Uživatelé na základě svých zkušeností mohou hodnotit, zda jejich způsob nynějšího bydlení je lepší či horší než ten minulý. Mohou sami posoudit, co jim tato sociální služba umožnila, jaký význam pro ně má.

Lidé si s mentálním postižením, jenž se setkávají ve stacionářích či pracovních dílnách si navzájem o chráněném bydlení povídají a na základě vzájemné výměny jejich postřehů, názorů a zkušeností mohou srovnávat, jaký způsob bydlení by pro ně mohl být ten nejlepší.

10. Můžete vyjmenovat některá svoje práva?

A) Dva uživatelé byli přesvědčeni, že nemají žádná práva. Ostatní odpovídali následovně:

„Nikdo cizí se nesmí koukat do mé karty.“

„Můžu se rozhodovat, co chci dělat a taky si musím zakrývat okno, aby mi večer nikdo nekoukal do pokoje.“

„Můžu chodit do kina a do divadla a ven.“

„Mám právo jít kam chci.“

„Do bytu si můžu pustit jen toho, koho chci a taky si tam rozhoduji o tom, co chci dělat“

„ A taky mi David musí zaklepat na dveře, když chce jít ke mně do pokoje.“

„Asistentka mi stále nadává, že kouřím, ale máma říkala, že můžu kouřit.“

B) Z účastníků rozhovorů, kteří bydlí doma s rodiči mi jich pět odpovědělo, že žádná práva nemají. Ostatní si myslí toto:

„Můžu si rozhodovat o svém volném čase, co chci dělat a taky se můžu samostatně pohybovat po městě.“

„Můžu si vybrat, ve které dílně chci pracovat a taky můžu jezdit sama domů.“

„Máma říkala, že můžu mít kluka.“

Lidská práva zaručují každému svobodu, slušné zacházení, možnost rozhodovat se sám o sobě. U lidí s mentálním postižením je důležité, aby si dokázali svoje práva propojit se svým životem (Sobek, 2009).

Vyslovit vlastní názor, svobodně a informovaně se rozhodovat je demokratické a morální právo klienta (Šiška, 2005).

Tato otázka byla pro uživatele velmi těžká. Mnozí nevěděli, jak odpovědět. Začala jsem popisovat události a pokládat doplňující otázky k tomu, jak se v které chvíli mohou rozhodnout, jak se kdy mohou zachovat a pak už mi sami začali svá práva jmenovat. Zde je další z důležitých oblastí života lidí s mentálním postižením - uživatelé chráněného bydlení jsou ve svých právech poučenější, než ti, kteří žijí doma s rodiči.

11. Jaké jsou Vaše plány do budoucna týkající se bydlení?

Každý z nás má sny o tom, jak by chtěl bydlet.

A) Osm dotazovaných svůj způsob bydlení měnit nechce, protože ten stávají jim vyhovuje. Tři přání byla mít svůj vlastní byt nebo domek. Dva lidé odpověděli, že to přece nikdo neví, co bude. Další odpovědi zněly:

„Můžu se vrátit domů, ale to nechci, tady je to lepší.“

„Chtěl bych bydlet zase doma s rodiči.“

„Moje plány jsou takové, že odsud odejdu a budu mít svůj život.“

„Chtěl bych bydlet v Praze, se stejnými lidmi jako jsou tady.“

B) Co plánují ti, kteří nebydlí v chráněném bydlení? Tři z nich ještě neví. Následující odpovědi jsou:

„Ještě jsme o tom doma nemluvili, ale jednou se budu do chráněného bydlení stěhovat, to bych chtěl.“

„Jsem ráda, že bydlím doma, já bych si jinde nezvykla.“

„Chtěla bych bydlet jinde, bez rodičů.“

„Chtěla bych bydlet s partnerem, osamostatnit se jako sestra.“

„Bydlet bych chtěl u mámy se svojí přítelkyní, se kterou jsem zasnoubený. Ted' musím mámu hlídat, aby se jí něco nestalo, ona je nemocná.“

„Chtěl bych vlastní byt a tam bych chtěl psa.“

Každý z nás má sny o tom, kde, jak a s kým by chtěl bydlet. Lidé s mentálním postižením nejsou výjimkou a z výpovědí je patrné, že o své budoucnosti přemýšlí.

2.6 Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením očima jejich rodičů

V této podkapitole předkládám názory rodičů dětí s mentálním postižením. Šest rodin, označených písmenem A) už má se sociální službou chráněné bydlení zkušenosti podložené praxí, neboť jejich potomek sociální službu chráněné bydlení již využívá. Dalších šest rodin rozhodnutí týkající se bydlení jejich potomků teprve čeká a jejich názory jsou dány za písmeno B).

1. Čeho jste se (byste se) nejvíce obávali před nástupem Vašeho potomka do chráněného bydlení?

A) Rodiče, jež už dilema týkající se bydlení jejich dítěte vyřešili, odpovídali:

„Ničeho, všechno jsme mu vysvětlili a on se těšil.“

„Z toho, jak bude reagovat na roztržení rodiny.“

„Báli jsme se roztržení kolektivu, který byl na sebe dlouhá léta v ústavu zvyklý.“

„Především změny prostředí.“

„Konfliktů se spolubydlícími.“

„Že to nebude zvládat sám.“

B) Zde jsou předloženy odpovědi rodičů, kteří se pečují o dítě doma:

„Šikany a zneužití.“

„Že si nezvykne.“

„Nové prostředí, zaujatí lidé.“

„Šikany a nedostatečné péče o něj.“

„Jak bude zvládat péči sám o sebe.“

„Že by si nezvykl na nové prostředí.“

Snaha chránit své děti je charakteristickým rysem rodičovství, který se nemění s věkem dítěte. V rodinách s mentálně postiženým dítětem se stává, že obavy rodičů s věkem dítěte rostou a rodiče mentálně postižených dětí by se měli umět odpoutat od svých obav na téma, jak jejich děti život v dospělosti bez nich zvládnou, odpoutat. (Černá a kol. 2008).

Ukazuje se, jak píše Pipeková (2006), že úzkostná péče a podpora jejich dětem spíše škodí, protože se tak nenaučí překonávat překážky. Dále uvádí, že rodiče ač svým dětem poskytují informace a příležitosti, zapomínají na to, že jejich děti potřebují volnost.

Vágnerová, Strnadová, Krejčová (2009) uvedly, že matky mají potřebu své postižené dítě chránit, projevuje se to pak obavami, jak ho přijme společnost, jak se k němu, až bude dospělý, budou lidé chovat. Jejich obavy jsou posilovány negativními zkušenostmi s vysmíváním, přezíráním. Matkám je jasné, že k dospělému s mentálním postižením se lidé mohou chovat ještě hůře než k malému dítěti.

Myslím, že rodiče své děti s mentálním postižením často podceňují a nedávají z důvodu svých obav dětem dostatečné množství příležitostí k tomu, aby mohli získávat zkušenosti, které by v budoucnu mohli ve svém životě uplatnit. Zároveň je tak limitují i v jejich vývoji. Člověk s postižením se vyvíjí se zkušenostmi, které získal a tím, že jsou tito lidé svými rodiči v této oblasti limitováni, nemají možnost takového rozvoje jako lidé bez postižení.

2. Co si myslíte, že se (by se) v chráněném bydlení naučil nového?

A) U rodičů, jejichž dítě již je uživatelem chráněného bydlení zazněly tyto názory:

„Myslím si, že se toho mnoho nenaučil, byl už domova veden k některým pracím a činnostem, které se ostatní v chráněném bydlení teprve učí.“

„Větší samostatnosti.“

„Naučila se zacházet s ostrým nožem, to jsem se doma vždycky bála.“

„Nacvičuje vaření, určitě větší samostatnosti, soběstačnosti.“

„Nic se nenaučil, pouze může uplatnit to, co jsme ho dlouhá léta učili doma.“

„Větší samostatnosti, doma mu víc posluhujeme.“

B) Co si myslí ti rodiče, s nimiž jejich dítě ještě žije ve společné domácnosti?

„Sám se o sebe postarat.“

„Osamostatnit se.“

„Samostatnosti.“

„Poznávat nové lidi, nové věci, prostředí.“

„Pokud by byl jen v chráněném bydlení bez možnosti mít zaměstnání, tak nic, činnosti spojené s domácností zvládá.“

„Snad by se naučil přijímat názory druhých.“

Lidé s mentálním postižením jsou v rodinách často až příliš opatrováni a hlídáni a to jim zabraňuje, aby postupovali ve svém vývoji. Pro většinu rodičů je těžké začít své děti podporovat v jejich svébytnosti (Pörtner, 2009).

Z mnohých výpovědí rodičů vyplývá, že si jsou vědomi toho, že své děti opatrují a zároveň ale cítí, že samy jejich děti touží po větší samostatnosti, které se jim, z důvodů obav o ně, doma nedostává.

3. Chodí Vaše dítě do zaměstnání, pracovní dílny?

Zde jsem shrnula výsledky odpovědí obou skupin, protože devětkrát zaznělo ne. Pouze tři odpovědi rodičů uživatelů zněly, že jejich potomek chodí do pracovní dílny.

Poskytnou možnost zaměstnání lidem s mentálním postižením znamená umožnit jim nejen výdělek, ale také jim přiznat jejich sociální postavení jak v rodině, tak ve společnosti. Zaměstnaný člověk s mentálním postižením má větší předpoklad k tomu, aby se stal soběstačný, nezávislý (Pipeková, 2006).

Velmi mě překvapila nízká čísla u uživatelů chráněného bydlení – pouze jeden rodič uvedl, že jeho syn pracuje. Předpokládala jsem, větší angažovanost ze strany poskytovatelů sociální služby chráněné bydlení k tomu, aby jejich uživatelé zaměstnání měli.

4. Jak si myslíte, že tráví (by trávil/a) volný čas?

A) Rodiče uživatelů se o aktivitách svých dětí dozvídají přímo od nich, nebo prostřednictvím asistentek a plánů zpracovaných v chráněném bydlení samotnými uživateli.

„V kolektivu, poslechem radia, u televize.“

„Sleduje v televizi sport, jezdí na výlety, plavou, hrajou fotbal.“

„Většinou u televize.“

„Myslím, že doma měla více aktivit.“

„Zajde si sám nakoupit tatrunku, s Fosou chodí na kuželky a do bazénu pomáhá mi v kuchyni.“

„Jezdí na výlety, chodí na procházky.“

B) Rodiče, jenž se starají o své dítě doma uvedli:

„To nevím, co by tam dělal, tady pracuje na zahradě.“

„Asi by dělala totéž, co doma, ona je šikovná na ruční práce.“

„Asi to samé co doma. Vyrábí si z papíru hrady a zámky a masky na karneval. Taky si čte, tak půl stránky za den.“

„Sledováním televize, videa.“

„Chodil by domů na návštěvy.“

Z výpovědí některých rodičů uživatelů cítím v podtextu nespokojenost s trávením volného času jejich potomků s mentálním postižením. Rodiče uvádí především pasivní využívání volného času – televize, poslech rádia. Jeden rodič si myslí, že dokud jejich dítě bydlelo s nimi doma, tak aktivit mělo více. Domnívám se, že někteří poskytovatelé sociální služby chráněné bydlení málo využívají nabídky např. neziskových organizací, které se volnočasovými aktivitami pro osoby s mentálním postižením. Možným důvodem pro pasivní trávení volného času může být i nedostatečná motivace lidí s mentálním postižením k tomu, aby svůj volný čas trávili aktivně. Věřím tomu, že někteří lidé s mentálním postižením by mohli využívat i nabídek organizací v místech bydliště, které nejsou přímo specializované na osoby s mentálním postižením.

5. Vzdělává se Vaše dítě? Jak?

A) Všichni rodiče shodně uvedli, že jejich potomek absolvoval kurz celoživotního vzdělávání.

„Nyní už ne, vzdělává se vlastně tím, že se učí zapojit do stejného života, jaký žijí jeho vrstevníci.“

„Vloni absolvoval s nadšením kurz základního vzdělávání, který bohužel letos nepokračuje.“

„Ne, to ji nebaví, při učení se zasekne a nikdo s ní nehne. Vloni chodila, chvíli, měla z toho učení psychické problémy.“

„Syn chodí do kurzu Večerní školy SPMP.“

„Chodil, teď už ne.“

B) Čtyři odpovědi rodičů, s nimiž jejich děti žijí doma zněly, že se jejich dítě už nevzdělává, dva pak uvedli, že jejich potomek stále chodí do školy.

Domnívám se, že jedním z možných důvodů pro odpovědi rodičů dětí mentálním postižením, proč se jejich dítě už nevzdělává, může být i ten, že rodiče, jenž pečují o svého potomka doma a nejsou členy žádného sdružení, se o možnostech dalšího vzdělávání svých dětí ani nedozvědí.

Šiška (2005) píše, že lidé s mentálním postižením potřebují vedení a podporu v učení, která se sice nejeví tak efektivní, ale jehož výsledky jsou pro člověka užitečné. Učení otevírá nové možnosti a dosažené vzdělání se pro dospělého stává hodnotou samo o sobě, protože posiluje sebedůvěru, ovlivňuje sebepojetí a dává prostor pro nové sociální role.

6. Kolik platí za ubytování/ přispívá na domácnost? Zbývají mu ještě nějaké peníze pro jeho vlastní potřebu?

A) Odpovědi rodičů uživatelů se různily:

„Měsíční úhrada chráněného bydlení je ve výši 8100 Kč + kapesné na různé zpoplatněné volnočasové akce, peníze nezbývají, ještě jeho potřeby dotujeme.“

„Zhruba 7400 Kč.“

„Přibližně 8 tisíc, peníze ještě zbývají.“

„Všechno poplatí ze svého důchodu a ještě mu peníze zbudou.“

„Platí asi 10 a půl tisíce, peníze jí zbývají, má je u asistentky.“

„Za ubytování na chráněném bydlení, stravu a služby navíc platí celý svůj důchod a příspěvek na péči, dělá to víc jak 17 tisíc měsíčně. Služby Fosy, oblečení, obutí, případné vstupy dostane „darem“ od rodičů.“

B) Od rodičů dětí žijících doma jsem se dozvěděla:

„Dcera na domácnost nepřispívá, jsme její rodiče, tak je naší povinností ji živit. Veškeré peníze, které ona dostává jí dáváme na účet a když si chce něco koupit, tak jdeme vybrat.“

„Nepřispívá, nemá vlastní příjem.“

„Ona nezná hodnotu peněz, tak k čemu by jí byly.“

„Peníze mi dává všechny, já šetřím, aby měl na všelijaké pobyty, u sebe nemá, protože by je rozdal.“

„Přispívá všechno.“

„Z důchodu mu nechávám 500 Kč na kapesné a 500 Kč na spoření, jinak bychom s penězi nevyšli.“

Rozdílné částky uvedené rodiči uživatelů zdůvodňují různými výši příspěvků na péči, které uživatelé dostávají (v závislosti na hloubce postižení) jako dávku poskytovanou podle zákona o sociálních službách a jenž je určena na úhradu za potřebnou pomoc poskytovanou poskytovatelem sociální služby. Příjemci těchto dávek jsou i lidé žijící s rodiči ve společné domácnosti. Zde pak je, bohužel, velmi často rozhodováno rodiči, jaké služby za tyto dávky svým potomkům zakoupí. Z výpovědí některých rodičů lze učinit závěr, že žádné služby nenakupují.

Při ústním hovoru s některými asistentkami v chráněném bydlení jsem se dozvěděla, že některým uživatelům zbývá na jejich osobní potřeby velmi málo peněz a není to z důvodu toho, že by jejich příjem byl tak malý, ale spíše proto, že na některých klientech rodiče parazitují. A naopak se najdou rodiče, kteří svým dětem přidávají finance ze svých příjmů, protože to považují za svoji povinnost.

7. Má přátele? Navštěvujete ji/ho? (Navštěvovala byste ji/ho?)

Na tuto otázku odpovídali rodiče ze skupiny A) i B) zcela stejně: jejich potomci se stýkají jen s kamarády z chráněného bydlení, z pracovních dílen, stacionářů, školy. Nikdo z nich nemá kamarády mezi lidmi bez postižení, pokud za přátelský vztah nepovažujeme vztah mezi sourozenci.

Myslím si, že naše společnost je ještě stále na začátku hledání společné cesty lidí s postižením a bez postižení, že ještě nenastal čas na společné přátelství mezi lidmi s mentálním postižením a bez postižení (ale netvrdím, že nějaké takové přátelství někde

neexistuje). Zatím se někteří poskytovatelé tuto mezeru snaží vyplnit dobrovolnictvím. V dobrovolnictví spatřuji velký prostor pro získání praxe studentů oboru speciální pedagogiky (a nejen jich). Studenti by získali zkušenosti, které by následně ve své práci mohli využít, ale především by mohli dojít k poznání, že svět lidí s mentálním postižením se nijak neliší od světa lidí bez postižení.

Možná, za několik let, až se společnost nebude rozdělovat na lidi s postižením a lidi bez postižení, až se naučíme vzájemné toleranci, až budeme ochotni přijímat odlišnost, až budeme schopni přijímat člověka takového, jaký je, pak teprve nastane doba, kdy na otázku: „Má Vaše dcera, Váš syn přátele?“, dostanu samé kladné odpovědi.

8. V čem spatřujete zápory chráněného bydlení? Zlepšil/a byste něco na tomto způsobu bydlení?

A) Odpovědi těch rodičů, kteří již mají zkušenosti:

„Syn bydlel dříve v ústavu a tam byly větší možnosti v místě – mohli hodně sportovat, malovat, tvořit a bylo tam dbáno na opakování základního vzdělání, to tady není.“

„Žádné zápory nevidím.“

„Tak to nevím, on je tam spokojený, na nic si nestěžuje.“

„Tak mně vadí, že si syna nemůžu brát domů častěji, než 120 dní v roce. Do toho se počítají víkendy a když chceme jet víckrát v roce jako rodina na dovolenou, tak to nejde. Asi je to otázka financí, které by do chráněného bydlení netekly.“

„Myslím, že by tam měli být přijímáni lidé, kteří jsou alespoň částečně soběstační, o ty by měli pečovat kvalifikované a tvůrčí osoby, které své zaměstnání nemají jen jako zdroj příjmů.“

„Časté střídání asistentů. On si na jednu zvykne, ta jde pak pryč a tak furt dokola.“

O zlepšení si myslí následující:

„Nutné je zvětšit prostor na každého klienta spolu s větším záměrem na získání potřebných dovedností pro samostatnost.“

„Větší podpora finančního rázu = více možností pro klienty.“

„Bylo by dobré, kdyby se zavedl volný den 1krát do měsíce, kdy by s jedním klientem trávil jeden asistent celý den.“

B) A názory rodičů dětí bydlících doma?

„Můžete tam být šikana.“

„Žádné mě nenapadají.“

„Odloučení od rodiny.“

„Málo času jen pro něj, je to tam kolektivní.“

„Já můžu srovnávat, máme ještě jednoho syna s mentálním postižením a ten je v domově pro lidi s mentálním postižením, tam je 10 klientů a on je tam velmi spokojený, mají tam přes den zaměstnání v dílnách, a hlavně zázemí, kdy je tam někdo ve dne v noci, jako je to doma, a taky soukromí, každý z nich má svůj pokoj. Tam je teď plno, ale to bych chtěla i pro mladšího syna.“

„Není tam ta láska jako doma, je to přece jen instituce.“

Rada (2006) uvádí, že se nejčastěji pod tlakem okolností vyskytne cílová skupina klientů, kteří nutně potřebují v určitou dobu danou sociální službu a poskytovatel pak vychází z možností, které má k dispozici. Tím se může stát, že se v chráněném bydlení sejde skupina uživatelů, kteří se neshodnou. Na tento fakt poukazovaly odpovědi rodičů. Jejich nespokojenost panovala právě ze složení skupiny chráněného bydlení. Domnívají se totiž, že lidé s hlubokým mentálním postižením a kombinovaným postižením (tělesné s mentálním), jenž jsou spolubydlíci jejich dětí v chráněném bydlení, omezují činnost těch uživatelů, kteří jsou mobilní, samostatnější a mohli by, pokud by žili ve skupině lidí se stejnou mírou postižení, dělat větší pokroky ke své samostatnosti a také by došlo k větším možnostem využívání volného času (nyní limitováni například městskou hromadnou dopravou, protože se invalidní vozík do autobusu nevejde; člověk s hlubokým mentálním postižením budí velkou pozornost, která je nelibě nesena ostatními uživateli).

Ptám se sama sebe, jak bych na situaci popsanou ve shora uvedených větách reagovala? Přála bych si pro syna změnit takové ubytování? Těžké hledat odpověď. Říkám si spolu s nespokojenými rodiči, ano, asi by se naučil více, získal více zkušeností. Ale je to pravda? Spolubydlíci s těžším postižením by přeci také synovi mnohé předali. Naučili by ho pomáhat slabším, možná by ještě více rozvinuli synovu empatii. A co rodiče dětí s těžkým mentálním postižením, s kombinovaným postižením? Ti si snad nepřejí, aby se jejich dítě rozvíjelo? A nemá k tomu větší šanci v kolektivu, který jej pozvedá výše?

9. Jaké jsou klady chráněného bydlení? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

A) Zde jsou odpovědi rodičů uživatelů:

„Zásadní klad je, že získává návyky určité samostatnosti, která je však limitována jeho psychickým, tělesným a mentálním stavem.“

„Sami nebo s pomocí zaměstnanců se starají o svoji domácnost jako v běžném životě, o svůj volný čas.“

„Rozhodují se o tom, co budou každý den dělat, zapojují se do života téměř jako jejich vrstevníci.“

„Pozitivní je malý kolektiv, největší význam má že se učí samostatnosti.“

„Osvojí si určitou míru samostatnosti.“

„Naučí se bydlet s někým, vycházet s ním. Chráněné bydlení určitě zvyšuje samostatnost.“

B) V čem spatřují klady a význam CHB rodiče dětí, jenž službu nevyužívají?

„Osamostatnění.“

„Naučil by se sám o sebe postarat.“

„Nebyl by závislý na rodičích, je to dobrá alternativa k ústavní péči.“

„Je jistě úleva pro rodiče a i pro děti, že je tu řešení, že nezůstanou sami bez pomoci na ulici.“

„Naučil by se něco nového.“

„Získal by zkušenosti, které doma nezíská.“

Všichni rodiče spatřují největší význam chráněného bydlení v rozvoji samostatnosti svých potomků.

Chráněné bydlení nabízí lidem s mentálním postižením nejen možnost větší samostatnosti, možnost rozhodovat se sám za sebe, nezávislost na rodičích, možnost postarat se o sebe v otázce domácích prací a sebeobsluhy, ale poskytuje uživatelům i nést odpovědnost sám za sebe. Pörtner (2009) píše, že přijmout odpovědnost znamená být brán vážně a nebýt závislý na druhých. Odpovědnost má vliv také na sebehodnocení a tím i na kvalitu života.

10. Můžete vyjmenovat některá práva Vašeho dítěte?

A) Od rodičů, jejichž děti jsou uživateli chráněného bydlení jsem se dozvěděla:

„V rodině má stejná práva jako každý jiný člen, jeho názory a přání bereme v úvahu a velmi často je upřednostňujeme.“

„Má právo na důstojný život.“

„Má právo na hodnotný život, začlenění se do společnosti, na svůj názor.“

„Nemá žádná práva.“

„Nevím o žádných, ve smlouvě se o ničem nehovoří.“

„Zvolit si náplň volného času z nabídky, zvolit si oblečení, jaké chce apod.“

B) Jak dopadly odpovědi rodičů bydlících spolu s dětmi?

„Má právo na soukromí, na práci, na zdraví.“

„Na soukromí.“

„Má stejná práva jako každý občan ČR.“

„Má právo na rodinu, na vzdělání.“

„Žádná práva nemá, když je zbavený svéprávnosti.“

„Neomezená nebo dle dohody, pokud je něco potřeba.“

Někteří rodiče jsou stále přesvědčeni o tom, že je-li jejich potomek zbaven způsobilosti k právním úkonům, tak nemá žádná práva, zapomínají (a nebo nechtějí přijmout ten fakt), že lidé s mentálním postižením mají stejná základní lidská práva a povinnosti jako kterýkoliv občan naší republiky.

Seděla naproti mně o generaci starší paní, krásná babička se stříbrnými vlasy a tvrdila, že její syn nemá žádná práva. Mám přestat cítit úctu ke stáří, k tomu, že dokázala to, co Matějček nazývá hrdinstvím, tedy vychovat syna tak, že je dnes samostatný, svébytný člověk a začít mluvit o tom, že její syn práva má? Vyslechla jsem si její názory, poděkovala. Ale co příště? Jak hájit a prosazovat práva těch, kteří je často sami neznají a prosazovat nemohou a jak vnitřně nebránit člověka, který většinu svého života a veškerou svoji energii věnoval tomu, aby z jeho dítěte vyrostl člověk, který je s menší podporou schopný sám se o sebe postarat?

11. Jaké jsou vaše společné plány do budoucna týkající se bydlení?

A) Všechny odpovědi od rodičů uživatelů zněly, že jsou s bydlením spokojeni a že by neměnili.

B) Od rodičů bydlících společně s dětmi jsem se dozvěděla:

„Raději o tom nepřemýšlíme. Nemám tušení.“

„Je mu doma s rodinou dobře, tak zatím nepřemýšlíme.“

„Chráněné bydlení až nebudeme zvládat péči sami.“

„Samostatné bydlení mimo chráněné bydlení.“

„Nechce nic měnit. Už jsme se o tom bavili, když umřel manžel. To uvažoval, že by do chráněného bydlení musel, kdybych i já umřela. Ale víte jak, někdy se stane, že žijete ze dne na den, nyní synovi zjistili nevyléčitelnou nemoc.“

„Některé děti budou šťastnější v domově, některé v chráněném bydlení. Myslím, že největší chybou v naší republice je takové ode zdi ke zdi. Napřed se preferují domovy, pak se to málem zavrhne a moderní je chráněné bydlení. Potřeba je obojí. Ať si mohou děti vybrat, kde chtějí žít.“

Strnadová (2008) píše, že plánování budoucnosti zahrnuje tři oblasti a jednou z těchto oblastí je i plánování bydlení. Dále uvádí, že plánování budoucnosti potomka s mentálním postižením znamená pro rodiny velký problém, který je zvláště naléhavý v období dospělosti jejich dítěte. Řada rodin odkládá úvahy o budoucnosti na nejzazší dobu (a nebo se řeší ihned v případě úmrtí či vážné nemoci pečovatele). Plánování budoucnosti je velmi důležité a samozřejmostí je, že plánování se účastní i člověk s mentálním postižením a většina z nich si přeje žít nezávisle, bez rodičů.

Začnou-li rodiče nad budoucností svého potomka uvažovat, je třeba, aby byli realističtí. Východiskem jejich uvažování by měly být preference, potřeby a zájmy jejich dítěte (Strnadová, 2009).

Souhlasím s autorkou v tom, že jsou v naší zemi potřeba kurzy a semináře, které by rodinách s dospělým mentálně postiženým člověkem pomohly při plánování.

2.7 Výsledky výzkumného šetření

Ve své práci jsem se zabývala sociální službou chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením. Cílem mé práce bylo zjistit význam chráněného bydlení.

Účastníky šetření byli lidé s mentálním postižením starší 18ti let a jejich rodiče. Tyto účastníky jsem rozdělila do čtyř skupin – lidé s mentálním postižením, kteří jsou uživateli služby chráněného bydlení (18 lidí), lidé s mentálním postižením bydlící doma spolu s rodiči (9 osob), rodiče uživatelů (6 rodičů) a poslední skupinou jsou rodiče, kteří pečují o svého potomka ve společné domácnosti (6 rodičů).

Pro zjištění cíle jsem použila tyto metody: neformální rozhovor, polostrukturovaný rozhovor, pozorování a dotazníkové šetření.

Ve práci jsem se zaměřila na sedm oblastí života lidí s mentálním postižením – emocionální, fyzickou a materiální spokojenost, mezilidské vztahy, osobní rozvoj, sebeurčení a práva. Tyto oblasti jsem zpracovala do jedenácti otázek, jenž se staly těžištěm rozhovorů s lidmi s mentálním postižením a současně i otázkami dotazníků určených pro jejich rodiče.

V přehledu výsledků je zopakována otázka pro osoby s mentálním postižením a v závorce pak otázka pro jejich rodiče.

Uživatelé chráněného bydlení jsou označeni jako skupina A, lidé s mentálním postižením žijící s rodiči jsou skupinou B.

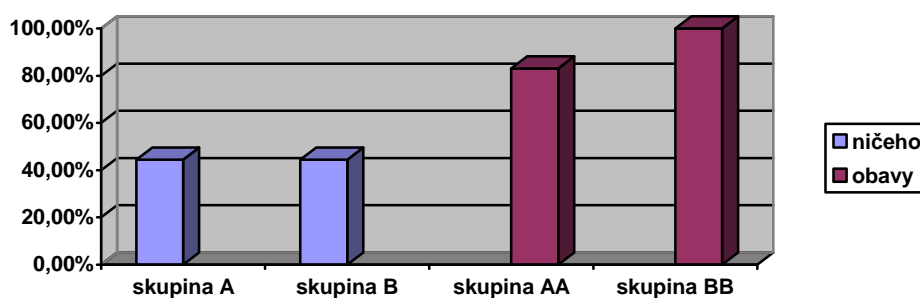
Rodiče uživatelů chráněného bydlení mají značku AA a rodiče pečující o potomka doma pak písmena BB.

Z výsledků vyplývá následující:

Otázka č. 1:

Čeho jste se / byste se obávali před nástupem do chráněného bydlení, jaké jste/ byste z toho měli pocity? (Čeho jste se / byste se nejvíce obávali před nástupem Vašeho potomka do chráněného bydlení?)

Graf č. 1 Obavy

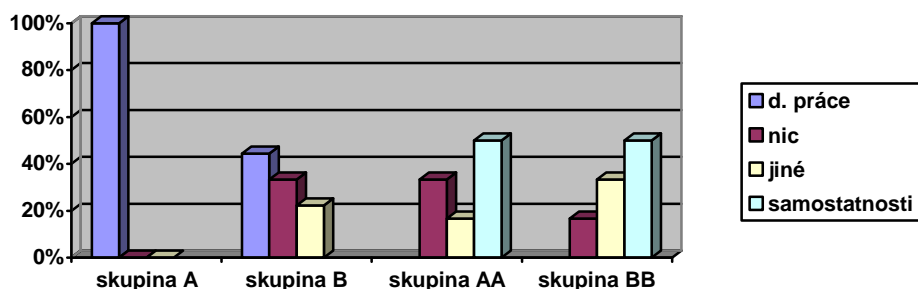

Lidé s mentálním postižením v obou skupinách se ve stejné míře (přes 40% odpovědí) ničeho neobávali/neobávají. U rodičům je míra obav velmi vysoká – ve skupině AA přes 80% a ve skupině BB, tedy té, která ještě nemá žádné zkušenosti s chráněným bydlením, je míra obav 100%.

Otázka č. 2:

Co jste se/ byste se v chráněném bydlení naučili nového? (Co si myslíte, že se /by se v chráněném bydlení naučil nového?)

Graf č. 2 Nové zkušenosti

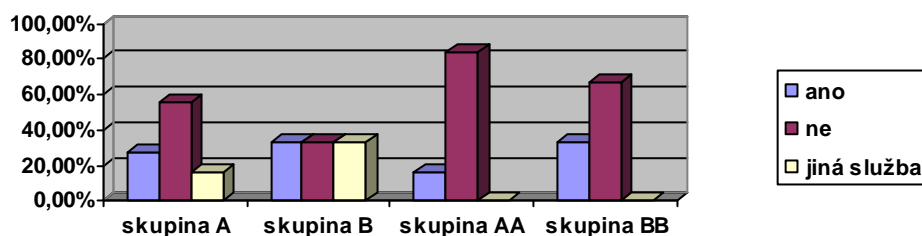
Uživatelé chráněného bydlení odpověděli ve 100%, že se naučili domácím pracím. Domácí práce také tvořily nejvíce odpovědí u lidí s mentálním postižením žijící doma s rodiči. Názory rodičů obou skupin se shodly v tom, že se /by se jejich potomci naučili samostatnosti.

Domácí práce, tedy dovednosti v sebeobsluze, spadají do oblasti fyzické spokojenosti. Pakliže se všichni uživatelé shodli na tom, že se v chráněném bydlení naučili tyto dovednosti, má tato služba pro osoby s mentálním postižením velký význam.

Otázka č. 3:

Chodíte do zaměstnání, pracovní dílny? (Chodí Vaše dítě do zaměstnání, pracovní dílny?)

Graf č. 3 Zaměstnání

Uživatelé, kteří jsou v chráněném bydlení krátce, se musí vyrovnávat s mnoha změnami, jež s nástupem do chráněného bydlení souvisí – změna prostředí, poznávání nových spolubydlících, naučit se nové dovednosti související s domácností. To vše trvá

nějakou dobu. Pak by ale měl nastat čas k vyhledávání nových činností, k setkávání se s novými lidmi, k naučení dalších dovedností. Jedním ze způsobů, jak se na této cestě dále vyvíjet, je mít pracovní místo. Vysoké procento lidí, kteří nejsou zaměstnáváni, je alarmující.

„Chráněné bydlení má velký význam zejména pro dospělé lidi s mentálním postižením, kteří jsou zaměstnáni v chráněných pracovištích, navštěvují různá centra a instituce pro zaměstnávání i volný čas. Pokud však klienti tráví většinu svého života v chráněném bydlení a prakticky z něho nevycházejí, ztrácí toto bydlení svou integrační funkci“ (Švarcová, 2006, s. 117).

Otázka č. 4:

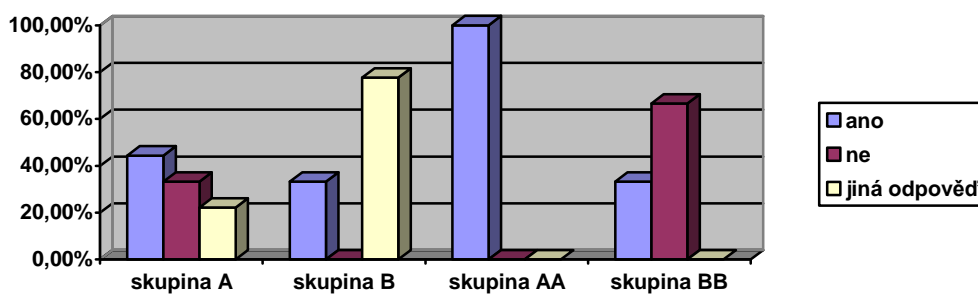
Jak trávíte volný čas? (Jak si myslíte, že tráví / by trávil/a volný čas?)

Ve všech skupinách se objevily různé odpovědi pasivního i aktivního trávení volného času.

Otázka č. 5:

Vzděláváte se? Jak? (Vzdělává se Vaše dítě? Jak?)

Graf č. 4 Vzdelávání

Další z oblastí, kdy lze na základě odpovědí a názorů lidí s mentálním postižením a jejich rodičů říci, že chráněné bydlení má význam. Otázka patřila do oblasti osobního rozvoje lidí s mentálním postižením a odpovědi potvrdily, že pokud tito lidé mají možnost nadále se vzdělávat, tak této možnosti rádi využijí. V sociální službě chráněné bydlení nabídky vzdělávat se využilo přes 40% účastníků šetření a v případě odpovědí

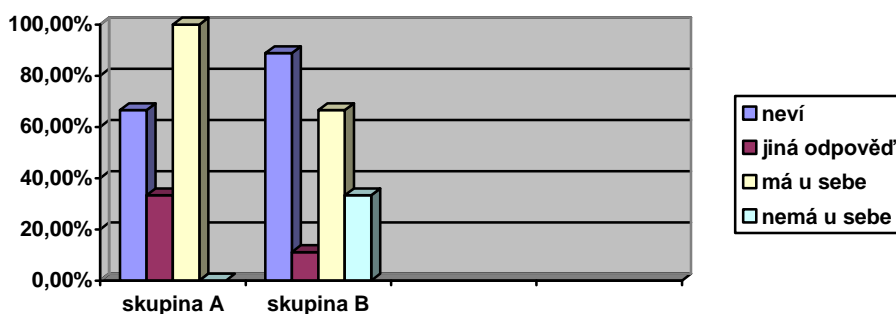
respondentů to pak činilo celých 100% v případě rodičů uživatelů oproti 33% vzděláných potomků, kteří žijí s rodiči doma.

Otázka č. 6:

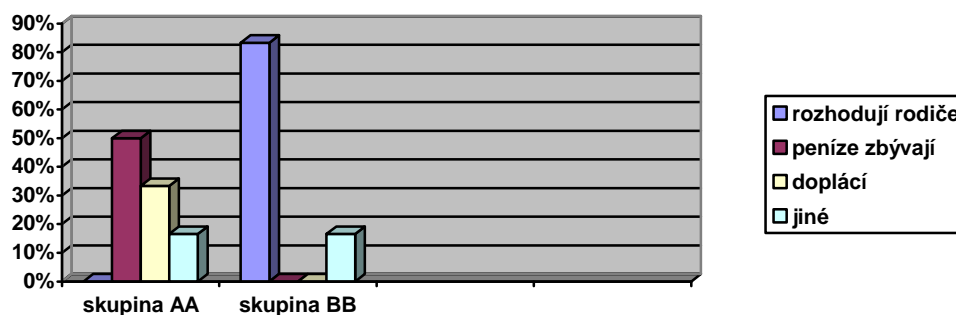
Kolik platí za ubytování/ přispívá na domácnost? (Zbývají mu ještě nějaké peníze pro jeho vlastní potřebu?)

Pro lepší přehlednost jsem odpovědi na tuto otázku rozdělila do dvou grafů. Jeden graf označuje odpovědi lidí s mentálním postižením, druhý graf jsou pak výsledky dotazníků od rodičů.

Graf č. 5 Finance a)

Graf č. 6 Finance b)

Z výsledků je patrné, že uživatelé chráněného bydlení ve větší míře spolurozhodují o vlastních penězích. Všichni uživatelé mají své peníze a mohou si za ně koupit to, co mají rádi (nabízí se ale otázka, zda uživatelé, kteří mají peníze u svých asistentů, s nimi opravdu mohou nakládat tak, jak oni sami chtějí. Nejsm si jista, zda to, že si musím o své peníze někomu říci, se dá nazvat samostatným nakládáním se svými financemi).

Z grafu č. 6 vyplývá, že rodiče, kteří bydlí spolu se svými dětmi jsou ti, kdo mají rozhodující právo o tom, jak jejich potomek se svými penězi naloží.

Výsledky hovoří o tom, že chráněné bydlení má význam v oblasti sebeurčení, kdy si sami uživatelé mohou zvolit, co se svými penězi udělají.

Otázka č. 7:

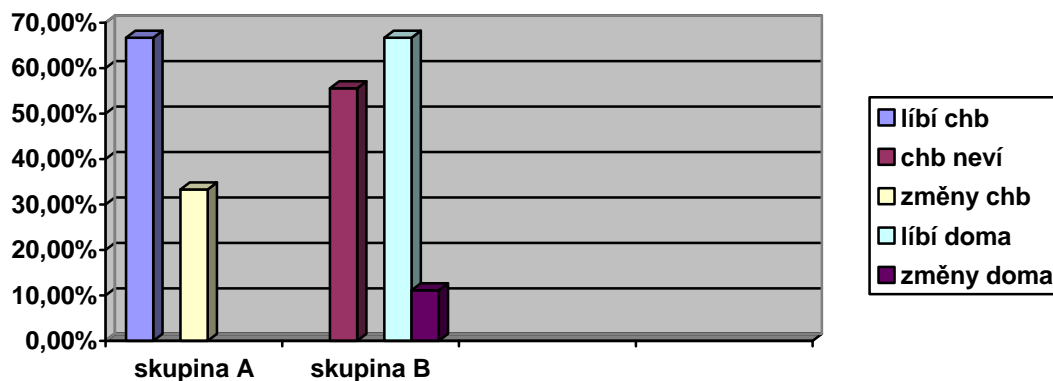
Máte přátele? Navštěvuje Vás někdo z rodiny? (Má přátele? Navštěvujete ji/ho? (Navštěvovala byste ji/ho?)

Ve všech čtyřech skupinách zazněly názory, že lidé s mentálním postižením mají své přátele pouze ve skupině lidí se stejným postižením.

Otázka č. 8:

Co se Vám na chráněném bydlení/ doma nelíbí? Co byste zlepšil/a? (V čem spatřujete záporny chráněného bydlení? Zlepšil/a byste něco na tomto způsobu bydlení?)

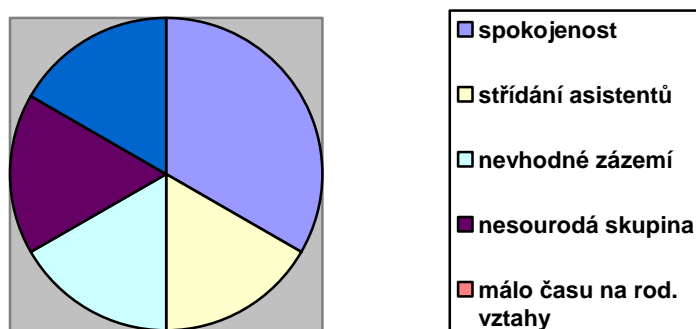
Graf č. 7 Co se nelíbí a)

Uživatelé jsou se službou spokojeni v téměř 70%. Změny by uvítali v případě materiálního zázemí – nová televize, hrnky, vymalování bytu. Nespokojenost též projeví v některých případech neshody se spolubydlícími – občasné neshody, velký hluk aj. To, že jsou uživatelé nespokojeni ale chápu jako jeden z významů chráněného bydlení. Uživatelé si uvědomují, že jejich bydlení by mohlo být kvalitnější a vztahy mezi lidmi příjemnější.

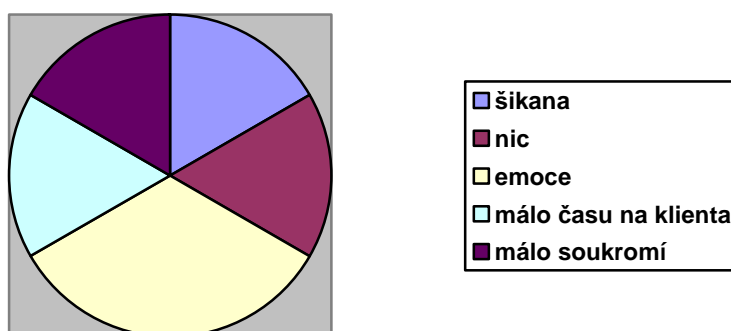
Lidé bydlící doma jsou se svým bydlením spokojeni také v téměř 70% . O změně , která by zpříjemnila život doma, přemýšlel pouze jeden člověk. O tom, zda se jim služba chráněného bydlení líbí odpovědělo přes 50%, že neví, protože to nikdy nevyzkoušeli.

Graf č. 8 Co se nelíbí b)

Graf znázorňuje odpovědi rodičů uživatelů. Důvody k nespokojenosti jsou uvedeny v legendě grafu. Opomněla jsem se v dotaznících zeptat, zda tyto své názory na chráněné bydlení zmínili při jednání s poskytovatelem služby, myslím, že by odpovědi poskytovatelů byly přínosem i pro moji práci.

Graf č. 9 Co se nelíbí c)

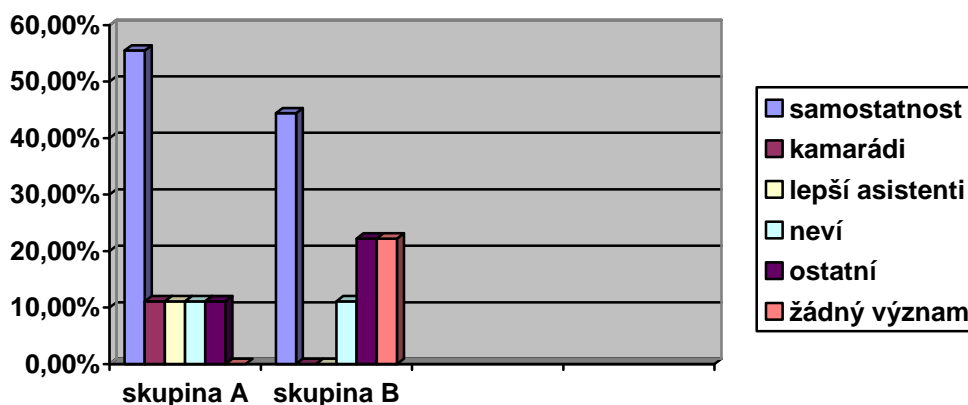

Názory rodičů na chráněné bydlení jsou odlišné stanovisek od rodičů uživatelů, ale to, že se tyto názory neobjevily ve skupině rodičů uživatelů, neznamena, že neexistují. Lze to zjistit jen pokud by se rodiče z obou skupin spolu setkávali a navzájem si vyměňovali informace o poskytovatelích a jimi nabízených službách.

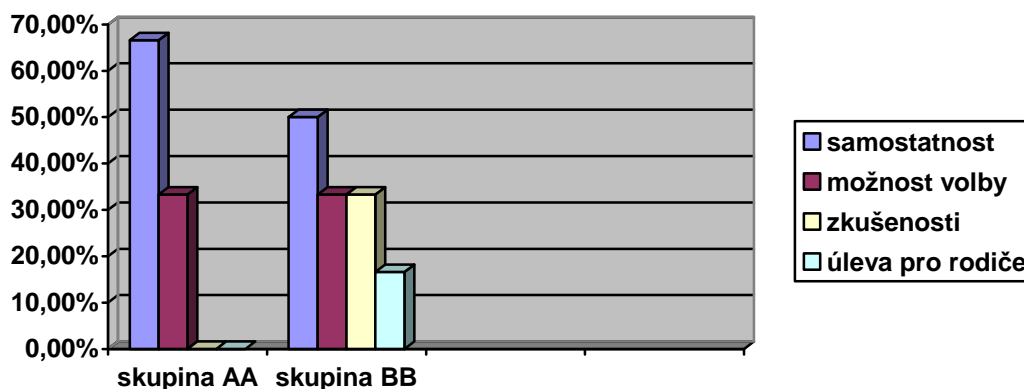
Otázka č. 9:

Co se Vám naopak na chráněném bydlení líbí? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

Graf č. 10 Co se líbí a)

Graf č. 11 Co se líbí b)

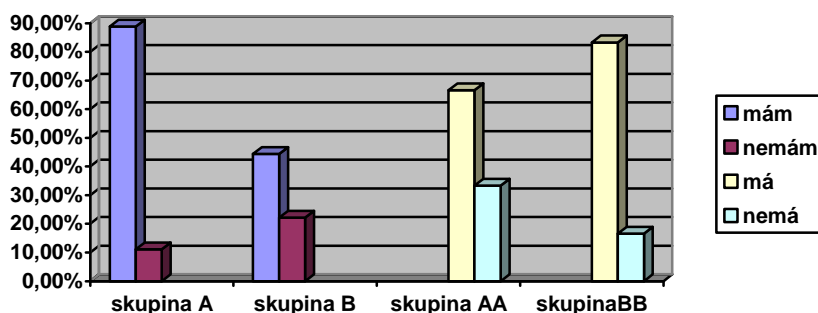
Všechny skupiny dotazovaných jako jeden z hlavních významů chráněného bydlení uvedly samostatnost, po ní následovala u lidí s mentálním postižením možnost seznámení se s novými lidmi a u rodiče dětí pak kladli na další místo samostatné rozhodování.

Co ale znamená slovo samostatnost? Umět dělat určitou činnost sám, nebo umět sám o sobě i rozhodovat? A co je důležitější? Domnívám se, že v současné době to pro poskytovatele sociálních služeb znamená tu první možnost – naučit, aby uživatelé uměli udělat „něco“.

Otázka č. 10:

Můžete vyjmenovat některá svoje práva? (Můžete vyjmenovat některá práva Vašeho dítěte?)

Graf č. 12 Práva

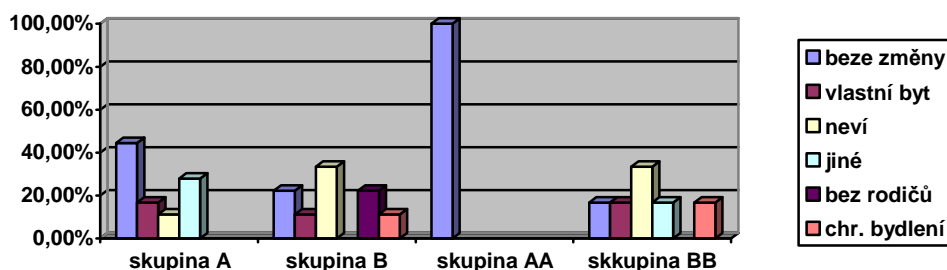

Další z významů chráněného bydlení – uživatelé si jsou daleko více vědomi svých práv. Sice je ještě zcela nedokážou prosazovat v běžném životě, ale jsou si jich vědomi. Grafy výpovědí rodičů naznačují, že rodiče, kteří pečují o dítě doma, znají práva svých dětí více, než –li rodiče uživatelů.

Otázka č. 11:

11. Jaké jsou Vaše plány do budoucna týkající se bydlení? (Jaké jsou vaše společné plány do budoucna týkající se bydlení?)

Graf č. 13 Plány

Pouze skupina rodičů uživatelů nemá plány o tom, jak bude jejich potomek dále bydlet. Jsou spokojení, zatím. Ostatní skupiny přemýšlejí o budoucnosti. Myslím, že je to další z významů chráněného bydlení, když si lidé s mentálním postižením jsou schopni tvořit své sny o budoucnosti a vědět, že existuje i lepší možnost bydlení než je ta stávající.

2.8 Shrnutí výsledků výzkumného šetření

Z rozhovorů s uživateli chráněného bydlení lze vyvodit, že rozhodující význam chráněného bydlení je v posilování samostatnosti jejich života – učí se či rozvíjejí znalosti domácích prací, využívají možnosti samostatného rozhodování o svém životě a využívají možnost samostatného pohybu. Samostatnost jako takovou sami určili za největší význam chráněného bydlení. Důležitost chráněného bydlení je zřejmá i v oblasti vzdělávání. Bezmála všichni uživatelé se zúčastnili nějaké formy vzdělávání a někteří z nich by rádi ve svém vzdělávání pokračovali. Další význam tkví ve větší informovanosti a možnosti uplatňování svých práv. V neposlední řadě je pak významnou oblastí v chráněném bydlení i oblast samostatného hospodaření s penězi.

Lidé s mentálním postižením, jež bydlí s rodiči, připustili, že význam chráněného bydlení by mohl spočívat v rozvoji jejich samostatnosti.

Jak rodiče uživatelů, tak těch, kteří pečují o své potomky doma, zdůrazňovali význam chráněného bydlení v možnosti osamostatnit se, být samostatný a také prvek rozhodovat sám o sobě, o svém volném čase považují za jednu z předností chráněného bydlení. Rodiče uživatelů pak ještě další význam spatřují v příležitosti svých dětí nadále se vzdělávat.

Z názorů účastníků šetření můžeme učinit závěr, že sociální služba chráněného bydlení má opodstatněný význam ve všech oblastech jejich života a že může být výbornou alternativou k jiným formám bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Závěr

„Jsme si vědomi vzájemné závislosti lidí momentálně schopných a lidí s postižením. A cesta dopředu je podmíněna schopností dívat se dozadu. Je proto nesmírně důležité pro celou společnost, jaké je v ní místo pro lidi se zvláštními potřebami: jestli jsou samozřejmou, respektovanou a neodlišenou součástí, nebo jestli se stanou odlišností. A čím více s lidmi zacházíme jako s odlišnými, tím více odlišnými se tito lidé také stávají“ (Cháb, 2004, s. 70).

Chráněné bydlení pro osoby s mentálním postižením je označováno jako jedna z nejmodernějších forem sociální služby. Lidem s mentálním postižením umožňuje takovou formu bydlení, která se nejvíce blíží běžnému způsobu života a která jim poskytuje takovou podporu, aby mohli v maximální možné míře využívat svůj potenciál.

Oslovila jsem lidi s mentálním postižením a jejich rodiče a formou rozhovorů a dotazníků jsem se snažila zjistit, jaké názory na tuto službu mají, jaké jsou jejich zkušenosti, co si o chráněném bydlení myslí.

Po rozhovorech s účastníky šetření a z odpovědí rodičů dětí s mentálním postižením jsem si uvědomila, že ač má každý z nich svůj vlastní osud, svůj vlastní životní příběh, vlastní prožitky a nabyté zkušenosti, jeden názor na sociální službu chráněné bydlení mají všichni stejný: věří, že tato sociální služba jim umožňuje, nebo by jim umožnila stát se samostatnější, svébytnější.

Seznam použité literatury

BARTOŇOVÁ, M.; BAZALOVÁ, B.; PIPEKOVÁ, J. *Psychopedie*. 2. vydání. Brno: Paido, 2007. 150 s. ISBN 978-80-7315-161-4.

ČERNÁ, M. *Česká psychopedie*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2008. 222 s. ISBN 978-80-246-1565-3.

DOLEŽELOVÁ, L. Význam volnočasových aktivit pro člověka s mentálním postižením [online]. 2006 [cit. 2012-01-10]. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Tomáš Čech. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/104302/pedf_b/>.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. 408s. ISBN 978-80-7367-485-4.

CHÁB, M. *Svět bez ústavů*. Praha: QUIP - Společnost pro změnu, 2004. 83 s. ISBN 80-239-4772-9.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. s272. ISBN 978-80-247-1369-4.

LEČBYCH, M. *Mentální retardace v dospívání a mladé dospělosti*. 1. vydání. Olomouc: UP Olomouc, 2008. 248 s. ISBN 978-80-244-2071-4.

MATOUŠEK, O. *Ústavní péče*. 2. vydání. Praha: Slon, 1999. 159 s. ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, O. *Základy sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2007. 312 s. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008. 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2011-12-20]. Dostupné z: www.mpsv.cz/cs/9.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2011-12-21]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/8173>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2011-12-21]. Dostupné z: <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2012/spolecne-doporuceni-ochrance-a-mpsv-k-chranenemu-bydleni/>.

- PIPEKOVÁ, J. *Osoby s mentálním postižením ve světle současných edukativních trendů*. 1. vydání. Brno: MSD, 2006. 208 s. ISBN 80-86633-40-3.
- PIPEKOVÁ, J. et.al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vydání. Brno : Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
- PÖRTNER, M. *Na osobu zaměřený přístup v práci s lidmi s mentálním postižením a s klienty vyžadující trvalou péči*. 1. vydání. Praha: Portál, 2009. 176 s. ISBN 978-80-7367-582-0.
- ØRJASÆTEROVÁ, T. *Můj mlčenlivý syn*. 1. vydání. Praha: Albatros, 1991. 63 s. ISBN 80-00-00355-4.
- RADA, Marek. *Chráněné bydlení pro lidi s mentálním postižením*. Blansko: Hnutí humanitární pomoci, 2006. 55 s.
- Samostatnost* [online]. [cit. 2012-01-21]. Dostupné z: http://www.samostatnost.cz/material/zpusobilost/zpusobilost_mit_prava.pdf
- Sdružení pro podporu lidí s mentálním postižením* [online]. [cit. 2012-01-10]. Dostupné z: http://www.spmp-brno.cz/fileadmin/slozka/Zpravodaj_SPMP_2-2009.pdf.
- SOBEK, J. a kol. *Můžete si vybrat! Příručka o lidských právech*. 2. vydání. Praha: Portus, 2009. 23 s. ISBN 978-80-239-9401-8.
- SOBEK, J a kol. *Lidská práva v každodenním životě lidí s mentálním postižením. Příručka pro zaměstnance sociálních služeb*. 2. vydání. Praha: Portus, 2010. 69 s. ISBN 978-80-254-8696-2.
- STRNADOVÁ, I. *Rodiny osob s mentálním postižením*. 1. vydání. Praha: UK Praha, 2008. 122 s. ISBN 978-80-7290-388-7.
- STRNADOVÁ, I. A co bude dál? Plánování budoucnosti v rodinách osob s mentálním postižením. *Speciální pedagogika.*, Praha, UK – Pedagogická fakulta Praha. 2009, vol. 19, no. 3, s. 185-197. Druh: Článek v odborném periodiku
- ŠÍŠKA, J. *Mimořádná dospělost*. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2005. 100 s. ISBN 80-246-0992-4.
- ŠVARCOVÁ, I. *Mentální retardace*. 1. vydání. Praha: Portál, 2006. 198 s. ISBN 80-7367-060-7.
- ŠVARŤÍČEK, R.; ŠEĐOVÁ, K. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. 1. vydání. Praha: Portál, 2007. 384 s. ISBN 978-80-7367-313-0.
- ÚZ č. 879 *Sociální zabezpečení 2012*. Ostrava: Sagit, 2012. ISBN 978-80-7208-900-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vydání. Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, M.; HADJ-MOUSSOVÁ, Z.; ŠTECH, S. *Psychologie handicapu*. 2. vydání. Praha : Karolinum, 2004. 230 s. ISBN 80-7184-929-4.

VÁGNEROVÁ, M.; STRNADOVÁ, I.; KREJČOVÁ, L. *Náročné mateřství*. 1. vydání. Praha: UK Praha, 2009. 333 s. ISBN 978-80-246-1616-2

TITZL, Boris. O postavení zdravotně postižených občanů ve společnosti totalitního režimu. *Speciální pedagogika.*, Praha, UK - Pedagogická fakulta Praha. 2001, vol. 11, no. 3, s. 173-187. Druh: Článek v odborném periodiku.

Seznam tabulek a grafů

Tabulka č. 1 Vývoj pojmů uživatel a člověk s mentálním postižením.....	14
Graf č. 1 Obavy.....	45
Graf č. 2 Nové zkušenosti.....	46
Graf č. 3 Zaměstnání.....	46
Graf č. 4 Vzdělávání	47
Graf č. 5 Finance a).....	48
Graf č. 6 Finance b)	48
Graf č. 7 Co se nelíbí a)	49
Graf č. 8 Co se nelíbí b).....	50
Graf č. 9 Co se nelíbí c)	50
Graf č. 10 Co se líbí a).....	51
Graf č. 11 Co se líbí b).....	51
Graf č. 12 Práva	52
Graf č. 13 Plány	52

Přílohy

Příloha č. 1 Dotazník pro rodiče

Dobrý den,

jmenuji se Monika Fialová a jsem studentkou UK Praha, obor speciální pedagogika.

Zpracovávám závěrečnou práci na téma Význam chráněného bydlení pro osoby s mentálním postižením.

Budu velmi ráda, když si najdete chvíli pro vyplnění dotazníku. Dotazník je anonymní

a Vámi poskytnuté údaje budou velkým přínosem pro moji práci a nebudou využity pro žádný jiný účel.

Předem děkuji za Vaši vstřícnost.

Monika Fialová

monika-fialova@seznam.cz

1. Čeho jste se (byste se) nejvíce obávali před nástupem Vašeho potomka do chráněného bydlení?

2. Co si myslíte, že se (by se) v chráněném bydlení naučil nového?

3. Chodí Vaše dítě do zaměstnání, pracovní dílny?

4. Jak si myslíte, že tráví (by trávil/a) volný čas?

5. Vzdělává se Vaše dítě? Jak?

6. Kolik platí za ubytování/ přispívá na domácnost? Zbývají mu ještě nějaké peníze pro jeho vlastní potřebu?

7. Má přátele? Navštěvujete ji/ho? (Navštěvovala byste ji/ho?)

8. V čem spatřujete zápory chráněného bydlení? Zlepšil/a byste něco na tomto způsobu bydlení?

9. Jaké jsou klady chráněného bydlení? Jaký si myslíte, že je jeho největší význam?

10. Můžete vyjmenovat některá práva Vašeho dítěte?

11. Jaké jsou vaše společné plány do budoucna týkající se bydlení?